

DIPLOMAȚIE ȘI RĂZBOI. COMPETIȚIA AUSTRO-RUSĂ ȘI PRIMELE TENTATIVE CONSULARE ÎN SERBIA LUI KARADORDE

Ela Cosma *

Abstract: *In their expansionist competition, both Russia and Austria alternated their alliances with Karađorđe's Serbians, engaged in the conflict against the Ottoman Porte, with periods of retreat of their support. The oscillating attitude of the two great powers is to be explained by the current necessities and the pursuance of their own interests. Like the Romanian Principalities, Serbia too became an object of rivalries between the imperial states, wishing to impose here their influence or domination.*

During the first Serbian uprising (1804-1813), Russia exerted a contradictory attitude on military and diplomatic level. Serbia instead displayed a constant sympathy, regardless of any disappointments: Czartoryski's refusal to Matija Nenadović's embassy (1804), the failure of the first Tsarist diplomatic mission lead by the hostile Rodofinikin (1807-1810). But Russia also sent enthusiastic emissaries: Isaev and Paulucci (1807), Zuccato (1810), Marko Ivelić (1812). The uprising defeat found the Serbians alone in their confrontation with the Ottoman enemy, which would eventually shake their reliance on the military power and political will of the Tsarist Empire to support them.

Neither showed Austria more compassion and correctness in the bilateral relations with Karađorđe's Serbians. The positive side consisted in Austria's modernization efforts in Serbia, especially in terms of market economy and Western civilization model. The negative side is linked with the Habsburg Empire's interests, the promotion of the status quo in the Balkans, with the sacrifice of the smaller nations striving for statal autonomy. In fact, the Serbians perceived Austria's timing game as an endless line of betrayals. Rodofinikin's mission to Belgrade determined Austria's reaction to propose a consul as well. The first Habsburg attempt in 1809-1810 to institutionalize the Austro-Serbian relations by creating an Austrian consulate went hand in hand with the Monarchy's endeavour of taking over the role of a mediator in the Turkish-Serbian conflict. The general commander of the Slavonian and Syrmian military border, baron Simbschen, was charged with diplomatic powers in the Serbian cause. But Simbschen's negotiations failed and he was dismissed.

The espionage networks built up by Rodofinikin and Simbschen fell together with their initiators. Equally secret, the projects for a Serbian constitution elaborated by the two empires – projects based on the set up of the Romanian Principalities and of the Austrian military border – reveal other thoughtful means involved in the Habsburg-Tsarist competition for winning Serbia.

Both the question of the Serbian constitution and that of the establishment of foreign consulates in Belgrade were to be solved in the fourth decade of the 19th century, when Russia and Austria again assumed a major contribution.

---

* cercetător științific II dr., Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca; e-mail: ela_cosma@yahoo.com

Keywords: Austro-Russian competition, Karadorde's Serbia, diplomacy, consular attempts

1. Competiția austro-rusă în Serbia lui Karadorde

În timpul celor două războaie purtate de sârbi împotriva dominației otomane la 1804 și 1815, cu toate că nicio țară europeană nu a recunoscut Serbia ca stat de sine stătător, marile puteri au acceptat relații diplomatice și consulare cu aceasta. Serbia a cultivat cele mai intense relații diplomatice cu Rusia și Austria¹.

Ambele imperii, atât cel țarist, cât și cel habsburgic, au intrat în contacte directe, fără mediere otomană, cu autoritățile sârbe, recunoscându-le astfel *de facto* mai înainte de recunoașterea lor *de iure* pe plan internațional.

În competiția lor expansionistă, atât Rusia, cât și Austria au alternat alianțele cu sârbi, angajați în conflictul împotriva Porții, cu perioade de retragere a susținerii lor. Atitudinea oscilantă a celor două mari puteri se explică prin necesitățile de moment și urmărirea propriilor interese. La fel ca și Principatele Române, Serbia a constituit un obiect al rivalității marilor imperii, care doreau să-și impună aici când influența și când, de ce nu?, dominația². Dacă austriecii s-au arătat mai rezervați, pierzând mai multe ocazii de a smulge Serbia Imperiului otoman, în schimb rușii au fost mai dinamici, alternând inițiativele militare cu cele diplomatice. Însă, așa cum vom vedea mai jos, fiecare pas al rușilor și fiecare inițiativă a lor au fost urmate îndeaproape de Habsburgi. Politica reactivă a Austriei³, de repetare a demersului țarist, este ilustrată foarte bine de istoria relațiilor consulare din cele trei Principate Danubiene: Muntenia, Moldova și Serbia. De îndată ce Rusia trimitea agenți diplomați și reprezentanți consulari în aceste țări, Austria se folosea de breșa deschisă de țariști, pentru a-și constitui propriile reprezentanțe consulare.

Rusia, ca motor al acțiunilor politice cu scop expansionist, intră în concurență cu Austria, vecină cu cele trei Principate Danubiene, ținând aici privilegiile economice și comerciale și vizând, în general, menținerea *statu quo*-ului intern. Din rațiuni de securitate proprie, conglomeratul multiethnic statal condus de Habsburgi reprezintă aliatul și apărătorul natural al Imperiului sultanilor, ale cărui reacții întârziate și pasivitate se află în contradicție cu interesele sale hegemonice directe.

Sunt anii primelor intervenții militare ale colosului țarist în zona fostului pašalâc, ce culminează cu cucerirea capitalei Belgrad în 1811. Întrucât Habsburgii nu pot ține

---

¹ Lopičić Đorđe, *Otvoranje austrijskog konzulata u Beogradu 1836. godine*, cu rezumatul în limba engleză, „Pravni život”, vol. 42, no. 3-4, 1993, p. 413.

² S-a spus că teritoriile „Orientului danubian”, autonome sau în curs de dobândire a autonomiei, aflate sub suzeranitate otomană, au constituit „obiecte ale marilor puteri Austria și Rusia, care rivalizau pentru prestigiu în Balcani” (Objekten der um ihr Prestige am Balkan rivalisierenden Großmächte Österreich und Rußland). Ulrike Tischler, *Die habsburgische Politik gegenüber den Serben und Montenegrinern 1791-1822. Förderung oder Vereinnahmung?*, München, R. Oldenbourg Verlag, 2000, p. 233.

³ Politica reactivă a Austriei a fost evidențiată, în Principatele Române, de Harald Heppner, *Austria și Principatele Dunărene (1774-1812). O contribuție la politica sud-est europeană a Habsburgilor*, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2000, p. 27 sq.

pasul cu rușii din punct de vedere militar, Austria caută să se impună ca mediatore în conflictul sârbo-turc, pentru a obține beneficii din statutul de negociatoare.

Competiția austro-rusă în Serbia umbrește, de departe, amestecul și influența altor candidați externi, unii ocazionali – Franța lui Napoleon, alții minori în geopolitica Balcanilor – prinții fanarioți ai Principatelor Române, al căror apus se apropie.

În această perioadă, Serbia lui Karađorđe tinde spre realizarea statutului privilegiat, deținut deja de Moldova și Muntenia, ca principate autonome sub suzeranitate otomană. Dacă cele două țări românești conținuau ca zone-tampon și cordon de securitate pentru cele trei imperii, pentru a fi lesne ocupate de țariști în timpul războiului ruso-turc (1806-1812), în Serbia criza latentă a chestiunii orientale se transformă în conflict armat. Răscoala îndreptată inițial împotriva abuzurilor ienicerilor și dahiilor își schimbă fața curând și devine prima revoluție națională din Balcani împotriva sultanului. Pornind de la un plan minimal, lupta sârbilor evoluează spre insurecție cu un program tot mai amplu.

De aceea, Serbia nu poate fi privită, așa cum s-a spus, ca simplu „obiect de negociere în jocul marilor puteri” (a bargaining card in the political game of the Great Powers)⁴. Karađorđe duce o politică externă activă pentru realizarea statutului autonom al Serbiei, îmbinată cu o necesară politică de echilibristică și alternanță între marii săi aliați: țariștii, Habsburgii și, într-un scurt *intermezzo*, Napoleon.

2. Relațiile externe ruso-sârbe – plusuri și minusuri

Este vremea primei revoluții sârbe, având în frunte pe „conducătorul” (Vožd) Karađorđe Petrović (1762 sau 1767-1817), cu scopul lichidării dominației ienicerilor și a dahiilor în fostul pașalâc al Belgradului și pentru câștigarea autonomiei sârbe în cadrul Imperiului Otoman. Karađorđe caută sprijin extern, încheind alianțe cu rușii țariști, cu haiducii greci (κλέφτοι) și cu domniile Principatelor Române, Muntenia și Moldova. În august 1805, sârbii victorioși stabilesc prima capitală a noului guvern la Smederevo, dar la finele lui 1806 capitala devine Belgrad, centrul tradițional și istoric al sârbimii. În timpul războiului ruso-turc (1806-1812), în prima fază rușii îi susțin pe sârbi, alianța reciproc avantajoasă fiind pecetluită prin convenția Paulucci-Karađorđe din 10 iulie 1807. Însă, în urma armistițiului încheiat la Slobozia între țariști și otomani în august 1807, rușii îi abandonează pe sârbi. Odată cu sosirea în Serbia a reprezentantului țarului Constantin Rodofinikin, care se aliază cu oponenții lui Karađorđe, acesta caută ajutor la francezi și austrieci. În 1808, Karađorđe se declară prinț ereditar al Serbiei, iar la 1809, la reluarea ostilităților ruso-turce, el sprijină armatele țariste, din dorința eliberării țării de sub dominația otomană. Este drept, Karađorđe câștigă victoria de la Novi Pazar, dar în schimb la Niș suferă înfrângerea, iar otomanii se îndreaptă spre Belgrad. Astfel că, în august 1809, sârbii lui Karađorđe

⁴ Nikita Bondarev, *Russia and the Russians in Serbian History, Part 2*, „Russkiy Mir Foundation”, martie 2009, <http://www.russkiymir.ru/russkiymir/en/publications/articles/article0129.html>.

și rușii conduși de Rodofinikin trec Dunărea pe teritoriul Imperiului habsburgic, în Voivodina de azi. Un an mai târziu, în iunie 1810, trupele țariste pătrund în Serbia pentru a doua oară, o parte din acțiuni fiind coordonate de mareșalul M.I. Kutuzov. În februarie 1811 rușii ocupă însăși capitala Belgrad⁵.

3. Misiunea diplomatică fanariotă și cauzele non-diplomatice ale eșecului său (1805)

Încă în vara lui 1804, consulul francez de la București – care, prin intermediul unei iscoade plătite de la Craiova, urmărește cu multă atenție evenimentele din Serbia – face remarcabila observație că „Germania [Austria] și Rusia ațâță și întrețin tulburările” sârbești (l’Allemagne et la Russie ont fomenté et entretiennent les troubles).

Sainte-Luce îi dezvăluie ministrului său de Externe, Talleyrand: „Am motive să consider că cele două puteri sunt perfect de acord, în ceea ce privește dezmembrarea Imperiului Otoman și din alte puncte de vedere, mai generale” (J’ai lieu de croire que ces deux puissances sont d’une parfaite intelligence, en ce qui concerne le démembrement de l’Empire Ottoman, et sur d’autres points, peut-être plus généraux). Austria își grupează trupe la frontiere, comandantul austriac de la Semlin refuză să le asigure turcilor muniție și alimente, în vreme ce supuși austrieci din Vidin le procură rebelilor arme și provizii.

Domnul Munteniei, Constantin Ipsilanti, trimite la 8 iulie 1804, pe unul dintre ofițerii săi la Belgrad. Sainte-Luce consideră că „N-ar trebui să ne mire prea tare că *hospodarul* [domnitorul] ce conduce Valahia în numele Rusiei, participă la această insurecție. [...] De altfel, această răscoală a sârbilor împotriva Sublimei Porți este privită cu satisfacție în Muntenia, iar principalii boieri ai acestei țări își exprimă public dorința ca Serbia să fie luată Imperiului Otoman” (Il ne serait pas étonnant que l’hospodar qui gouverne la Valachie au nom de la Russie, participât à cette insurrection. [...] Quoiqu’il en soit, cette levée de boucliers des Serviens contre la Sublime Porte a été vue avec satisfaction en Valachie, et les principaux Boyards de ce pays désirent assez publiquement, que la Servie soit enlevé à l’Empire Ottoman)⁶.

Un an mai târziu, în iulie 1805, are loc o nouă tentativă de intervenție a prinților fanarioți din fruntea Principatelor Române în negocierile dintre sârbi și turci. Prin trimișii lor în tabăra lui Karadorde, domnii Moldovei și Munteniei își oferă alianța, subminându-și puterea suzerană, dar bazându-se, practic, pe susținerea rusă a planului sârbesc. Contrar așteptărilor, această încercare de aliere cu Karadorde suferă

⁵ Charles și Barbara Jelavich, *Formarea statelor naționale balcanice 1804-1920*, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 2006, p. 53-56.

⁶ București, 9 iulie 1804, consulul francez Sainte-Luce către Talleyrand, ministrul de Externe al Franței, în *Documente privitoare la Istoria Românilor*, vol. XVI al colecției „Hurmuzaki”, *Correspondența diplomatică și rapoarte consulare franceze (1603-1824)*, publicate după copiile Academiei Române de Nerva Hodoș, Institutul de Arte Grafice Carol Göbl, București, 1912, doc. MDLX, p. 660-661 (infra: *Documente Hurmuzaki*, vol. XVI).

defecțiuni, din motive aproape hilare, înțelegerea nu se mai realizează și, cum se întâmplă de obicei când strugurii sunt prea acri, șeful sârb care îi alungă pe претенdenți este discreditat la rândul lui.

Același Sainte-Luce, consulul francez de la București, descrie incidentul și creionează portretul lui Karadorde la începutul revoluției sârbe:

„*Hospodarii* [domnii] Moldovei și Munteniei au intervenit ca negociatori în afacerile Serbiei și au trimis la Czerni Georges [Karadorde] pe doi dintre cei mai însemnați boieri ai lor, însărcinați cu propuneri de pace, pe care Sublima Poartă era gata să le ratifice. Această misiune, pe care se bazau anumite speranțe de liniște, n-a avut alt rezultat decât de a isca între cei doi prinți mediatori un soi de ceartă, pe tema importanței exclusive pe care voia să și-o atribuie fiecare dintre agenții lor. Boierul moldovean Vasilache pretindea că trimisul Munteniei este subordonat ordinelor sale și că numai prin el, în calitate de mare spătar⁷, trebuie transmise toate propunerile; celălalt nu era însă dispus să accepte acest drept; și puținul timp pe care cei doi negociatori l-au petrecut în tabăra sârbilor l-au folosit numai pentru discuțiile lor particulare. Czerni Georges [Karadorde], indignat de acest scandal, i-a trimis înapoi, însărcinându-i să le spună suveranilor lor că le este recunoscător pentru medierea pe care și-au dat osteneala să i-o ofere, deși nu le-a fost cerută; dar că nu trebuie să uite că el nu se poate încrede în ei decât cu cea mai mare circumspecție; că ideile prinților Munteniei și Moldovei diferă întru totul de cele care-i conduc pe sârbi, care au apucat armele pentru a se opune tâlhăriilor exercitate zilnic asupra persoanei și a proprietății lor; că, atâta vreme cât [sârbilor] nu li se oferă o garanție mai bună decât cea propusă, ei sunt deciși mai bine să lupte până la ultima extremă, decât să se întoarcă la jugul cel groaznic, de care vor să se mântuiască. Că prinții greci din Fanar, precum și cei care guvernează Principatele Munteniei și Moldovei n-au știut niciodată să facă de bună-credință cauză comună cu oameni care nu mai vor să fie tratați ca niște animale; că, în fine, sârbii nu doresc altceva decât pacea și că vor depune toate strădaniile pentru a restabili cu adevărat liniștea și pentru a se bucura, cu certitudine, de condițiile propuse deja și care li s-a promis de mai multe ori că le vor fi acordate.

Czerni Georges [Karadorde] – se vorbește în București – este un om de o asemenea ignoranță, încât nu știe nici să citească, nici să scrie; își pierde vremea îmbatându-se. Sârbii nu au pentru el nicio considerație; este crud, răzbunător, bănuitor. Obiceiul tăierii capetelor îi este familiar⁸; și adesea, pentru a oferi dovezi ale dexterității sale, își procură această distracție. Este la fel de adevărat că armata sa se întărește pe zi ce trece și că este bine dotată cu toate felurile de muniție.”

(*Les Hospodars de Moldavie et de Valachie étaient intervenus comme négociateurs, dans les affaires de Servie, et avaient député vers Czerni Georges,*

⁷ Mare spătar = înalt dregător, cu atribuții de comandant militar (purtător de spadă).

⁸ Obiceiul tăierii capetelor este un import otoman. Turcii obișnuiau să adune capete și să ridice, în locuri publice, mormane de leșuri și capete. După declararea războiului, tot otomanii îi arestau pe ambasadorii și reprezentanții puterilor inamice, încarcerându-i în condiții dramatice. Barbara Jelavich, *History of the Balkans. Eighteenth and Nineteenth Centuries* (infra: *History of the Balkans*), vol. I, Cambridge-London-New York, Cambridge University Press, 1984, p. 166.

deux de leurs principaux Boyards, chargés des propositions de paix, que la Sublime Porte était prête à ratifier. Cette mission, sur laquelle on fondait quelque espérance de tranquillité, n'a eu d'autre résultat que de faire naître entre les deux Princes médiateurs, une espèce de querelle, au sujet de l'importance exclusive que chacun de leurs agents voulait s'attribuer. Le Boyard Moldave Wasilaki, prétendait que l'envoyé Valaque était subordonné à ses ordres, et que c'était uniquement par lui, en sa qualité de Grand Spatar, que toutes les propositions devaient être transmises, et que dans les Conférences, le premier pas lui était dû; l'autre ne s'est point trouvé disposé à convenir de ce droit; et le peu de temps que ces négociateurs ont passé dans le camp des Serviens, ils ne l'ont employé qu'à leurs discussions particulières. Czerni Georges, indigné de ce scandale, les a renvoyés en les chargeant de dire à leurs souverains, qu'il leur savait bon gré d'une médiation, qu'ils avaient pris la peine d'offrir, quoiqu'on ne la leur eût point demandée; mais qu'ils ne devaient pas ignorer, qu'il ne pouvait s'y fier qu'avec la plus grande circonspection; que les idées des Princes de Valachie et de Moldavie différaient en tout point de celles qui dirigeaient les Serviens, qui avaient pris les armes pour s'opposer aux brigandages qu'on exerçait journellement sur leurs personnes et leurs propriétés; que tant qu'on ne leur donnerait point une meilleure garantie que celle qu'on leur proposait, ils étaient résolus de combattre jusqu'à la dernière extrémité, plutôt que de retomber sous l'affreux joug, dont ils venaient de se délivrer. Que les Princes grecs du Phanar, ainsi que ceux qui régnaient sur les Principautés de Valachie et Moldavie, ne pourraient jamais de bonne fois faire cause commune avec des gens, qui ne voulaient point être traités comme des animaux; qu'enfin les Serviens ne désiraient que la paix et qu'ils accueilleraient avec empressement toutes les ouvertures qui tendraient réellement à rétablir la tranquillité, et à les faire jouir avec sûreté des conditions qu'ils avaient déjà proposées, et qu'on avait, plus d'une fois, promis de leur accorder.

Czerni Georges, répand-on à Bucharest, est un homme d'une telle ignorance, qu'il ne sait ni lire ni écrire; il passe son temps à s'enivrer. Les Serviens n'ont pour lui aucune considération; il est cruel, vindecatif, soupçonneux; la coutume d'abattre les têtes lui est familière; et souvent, pour donner des preuves de sa dextérité, il se procure cette jouissance. On convient néanmoins que son armée se renforce tous les jours, et qu'elle est bien approvisionnée de toutes sortes de munitions)⁹.

Din eșecul diplomatic prezentat mai sus se desprind două observații. Pe de o parte că, deși aflat la ananghie, Karadörde își alege selectiv și cu grijă aliații. El preferă marile puteri! Consideră și speră că doar acestea îi oferă garanții. Pe de altă parte, că Rusia acționează adesea prin brațele sale prelungitoare, fanarioții, fie ei principii domnitori în Țările Române, fie *capu-chihaie* sau dragomani la Constantinopol.

În fine, nu trebuie neglijată imaginea oastei puternice a sârbilor. Ca în orice confruntare, factorul psihologic de intimidare a adversarului joacă un rol important. Dintr-o populație a provinciei de circa 368.000 de oameni, anterior anului 1804, un

⁹ București, 20 iulie 1805, consulul francez Sainte-Luce către ministrul francez de Externe, Talleyrand, în *Documente Hurmuzaki*, vol. XVI, doc. MDLXXXII, p. 686.

mare procentaj constă din luptători cu experiență¹⁰. Istoricul Čedomir Antić consideră că armata mobilizată de Karadorđe cuprinde 25-35.000 de oameni¹¹. În epocă se apreciază că, în decembrie 1805, armata lui Karadorđe ajunge să numere 60.000 de soldați înarmați, cărora conducătorul suprem caută să le asigure instrucția cu ajutorul unor ofițeri străini, francezi¹². În august 1806, Reinhard, consulul Franței din Iași, este mai puțin impresionat de forțele sârbești de numai 16.000 de oameni sub arme, care la nevoie pot spori până la 40.000, fără a duce lipsă nici de artilerie, nici de muniție. „Nu sunt lipsiți nici de artilerie, nici de muniție; este sigur că la mijlocul lui iunie, Belgradul a fost asediat și că bateriile sârbe au întreținut un foc destul de eficient” (Ils ne sont dépourvus ni d’artillerie ni de munitions; il est certain que vers le milieu de juin, Bélgrade était assiégée et que les batteries serviennes entretenaient un feu assez efficace). Rusofobului Reinhard oamenii lui Karadorđe îi apar necivilizați, de aceea îi exclude din rândul... „europenilor”; rușii, însă, sunt incluși în categoria privilegiată! „Czerni Georges [Karadorđe] și locotenenții lui sunt oameni feroce, fără o educație și fără un plan; ei personal nu merită să inspire niciun interes. Există și europeni în mijlocul lor, foarte probabil aceștia sunt ruși” (Czerni Georges et ses lieutenants sont des hommes féroces, sans instruction et sans plan; personnellement, ils ne méritent d’inspirer aucun intérêt. Ils ont des Européens avec eux; très probablement ce sont des Russes)¹³.

4. „Ambasadorul” Matija Nenadović și refuzul prințului Czartoryski (1804)

În septembrie 1804, la Sankt Petersburg sosește o „mare ambasadă” sârbească, în frunte cu arhiepiscopul Matija Nenadović, unul dintre capii revoluției sârbe.

Nenadović este de părere că, de vreme ce sârbii nu au obținut nimic din partea Austriei, ei trebuie să se adreseze Rusiei, „care este de o rasă și de o religie cu noi” (qui est de notre race et de notre religion). Așadar, se alcătuiește un memoriu, pe care

¹⁰ Barbara Jelavich, op. cit., p. 193.

¹¹ Čedomir Antić, *Neutrality as Independence. Great Britain, Serbia and the Crimean War*, Institutul de Studii Balcanice, Academia Sârbă de Științe și Arte, Belgrad, 2007, p. 202.

¹² Comisarul-consul francez de la Iași, Parant, relatează despre solicitarea adresată lui de către Karadorđe - prin intermediul unui emisar român pe nume „Michel Ramondi”, contactat de „Czerni Mauro” (?), capu-chihaia sau loçhiitorul comandantului sârb, la Semlin. Este vorba despre „cererea de [a trimite] doisprezece ofițeri ai națiunii sale, singura în care insurgenții afirmă că au încredere, cel puțin sub raport militar” (la demande de douze officiers de sa nation, la seule qui les insurgés disent avoir confiance, du moins sous les rapports militaires). Este nevoie de acești „buni ofițeri, pentru a-i forma pe insurgenți în arta războiului” (pour former les insurgés dans l’art de la guerre), dar pe cât posibil aceștia trebuie să cunoască „limba țării, adică ilirica” (la langue du pays, c’est-à-dire l’Illyrique). Numitul „Michel Ramondi” evaluează că oastea sârbească a înarmat 60.000 de oameni. Parant refuză propunerea, explicând emisarului că, pe de o parte, trebuie să respecte neutralitatea Franței și bunele relații cu Poarta, iar pe de altă parte că nu îi incumbă unui consul sarcina de a rezolva o problemă atât de importantă ca aceasta. Iași, 16 decembrie 1805, Parant către Talleyrand, în *Documente Hurmuzaki*, vol. XVI, doc. MDXCIV, p. 695.

¹³ Iași, 1 august 1806, consulul francez Reinhard către ministrul de Externe, Talleyrand, în *Documente Hurmuzaki*, vol. XVI, doc. MDCXX, p. 730.

îl va înmâna însuși țarului o delegație condusă de arhiepiscop. Îmbarcați pe Dunăre, vasul cu care călătorește delegația este aruncat de o furtună pe malul austriac, unde, din fericire, nu se controlează pașapoartele. Ajuns la București, Matija Nenadović e asaltat de sârbii refugiați acolo, care-l întreabă: „Ce face Karađorđe? Cum sunt frații noștri?”¹⁴ Apoi delegația străbate cale lungă, prin Kiev, unde îl întâlnește pe marele duce Constantin, și Harkov, până la Sankt Petersburg.

Prințul Adam Czartoryski, la vremea aceea ministru țarist de Externe, întâmpină cu răceală delegația sârbă și le sugerează mesagerilor lui Karađorđe să își rezolve problemele nemijlocit cu Turcia, cu toate că promite susținerea diplomatică a Rusiei. În general, relațiile dintre Rusia și Serbia în această perioadă sunt, conform lui Nikita Bondarev, „la mila alianțelor internaționale, cărora Rusia li se alătură sau pe care le abandonează, schimbând constant vectorul politicii sale externe”¹⁵. În particular, după înfrângerea armatelor ruso-austriece la Austerlitz, Imperiul țărilor semnează un tratat de pace cu Poarta, în care promite că nu va oferi ajutor militar rebelilor sârbi.

5. Misiunile lui Isaev și Paulucci stârnesc euforia prorusească (1807)

La începutul lui 1805, unele zvonuri susțin că „Sublima Poartă, la cererea formală a Rusiei, a consimțit ca Serbia să devină un principat care să fie guvernat asemenea Munteniei și Moldovei” (la Sublime Porte, sur la demande formelle de la Russie, a consenti que la Servie deviendrait une Principauté qui serait gouvernée à l’instar de la Valachie et Moldavie), vehiculându-se chiar numele viitorului domn, în persoana lui Dimitrie Moruzi, fratele domnitorului Moldovei și capu chihaia acestuia la Constantinopol. Totuși, încă nu e sigur „că Turcia ar fi dispusă să abandoneze cea mai frumoasă dintre provinciile sale” (que la Turquie ait abandonné la plus belle de ses provinces), adică Serbia. Dar misiunea rusă acreditează ideea că Poarta nu acționează decât la ordinele Curții de la Sankt Petersburg¹⁶. Imperiul țarist execută, așadar, anumite manevre diplomatice, care nu se finalizează.

Abia la 1806, Rusia se angajează în ostilități deschise împotriva Turciei.

O armată, condusă de feldmareșal Mikelson, este dislocată de la Nistru la Dunăre. Mikelson îl trimite de îndată pe general maior Ivan Isaev la Karađorđe. Isaev simpatizează cu cauza rebelilor sârbi și îi trimite comandantului său rapoarte entuziaste, participând chiar la ostilități¹⁷. Între timp, sârbii obțin succese deosebite,

¹⁴ Émile Haumant, *La formation de la Yougoslavie (XVe-XXe siècles)*, Paris, Éditions Bossard, 1930, p. 226-228.

¹⁵ Nikita Bondarev, *op. cit.*

¹⁶ București, 20 februarie 1805, consulul francez Sainte-Luce către ministrul Talleyrand, în *Documente Hurmuzaki*, vol. XVI, doc. MDLXXV, p. 677-678. Sainte-Luce îl descrie pe Dimitrie Moruzi în termeni favorabili: „Acesta este omul cel mai rafinat al națiunii grecești, de o mare reputație printre compatrioții săi, și de o imensă influență în Divan” (C’est l’homme le plus délié de la nation grecque, d’une grande réputation parmi ses compatriotes, et d’une immense influence dans le Divan).

¹⁷ Generalul Mikelson moare în timpul campaniei de ocupare a Munteniei, fiind înmormântat la București, pe 5 septembrie 1807. București, 10 septembrie 1807, consulul francez Lamare către ministrul Talleyrand, în *Documente Hurmuzaki*, vol. XVI, doc. MDCCXVI, p. 820.

cucerind Belgradul și alte câteva cetăți otomane și alungându-i pe turci din Serbia centrală. În luna mai a anului 1807, primul detașament al armatei ruse, sub conducerea lui Isaev, pășește pe teritoriul sârbesc. Deși detașamentul numără abia o mie de oameni, e suficient de mare pentru a stârni panica otomanilor. La 17 mai, detașamentul lui Isaev face joncțiunea cu trupa voievodului Milenko Stojković, iar cele două unități militare reunite înfrâng armata turcă lângă satul Stubnik, apoi cuceresc cetatea Negotin, sediul unei mari garnizoane turcești.

Prima victorie a forțelor ruso-sârbe produce entuziasm și optimism în rândul capilor revoluționari, care speră că de acum înainte Rusia le va sta alături, oferindu-le ajutor militar.

Optimismul pare justificat când, la sfârșitul lui iunie 1807, un emisar al țarului Alexandru I, marchizul F.O. Paulucci, sosește în tabăra sârbilor de lângă cetatea Negotin. Rezultatul negocierilor este cuprins în așa-numita convenție Karadorde-Paulucci, care exprimă în scris speranțele sârbilor în Rusia. Se recunoaște suzeranitatea Imperiului țarist asupra Serbiei, iar țarul este rugat să numească un guvernator, care să ajute la organizarea unei gubernii și la redactarea unei constituții. Primul paragraf al convenției afirmă:

„Mai presus de toate, prima dorință a poporului sârb este de a se afla sub patronajul maiestății sale imperiale Alexandru Întâiul. Poporul Serbiei roagă cu respect pe maiestatea sa împărătească să numească grabnic un conducător priceput, care să conducă spre binele poporului, să împartă pământul și să elaboreze o constituție pe placul poporului sârb.”¹⁸

Convenția Karadorde-Paulucci prevede numirea de oficiali ruși în Serbia, trimiterea de comandanți militari ruși și ocuparea cetăților sârbești cu garnizoane țariste, ajutorul experților militari ruși acordat în vederea înființării armatei sârbești, colaborarea medicilor ruși în spitalele sârbești și a specialiștilor ruși pentru a pune pe picioare tehnica și industria sârbă.

Dacă această convenție ar fi fost, într-adevăr, pusă în aplicare, Serbia „s-ar fi transformat într-o colonie rusească” (Serbia [...] would have turned into a Russian colony). Totuși, convenția Karadorde-Paulucci nu a fost impusă sârbilor; din contră, aceștia au insistat să fie integrați Rusiei, ba chiar să fie încorporați oficial Imperiului țarist!¹⁹

6. Reprezentanța lui Rodofinikin generează sentimente antirusești (1807-1810)

Răsturnarea situației îi impune țarului Alexandru I alte priorități, decât satisfacerea speranțelor sârbilor. În timpul misiunii lui Paulucci în Serbia, un alt

---

¹⁸ Preluat din Barbara Jelavich, *History of the Balkans. Eighteenth and Nineteenth Centuries*, vol. I, Cambridge-London-New York, Cambridge University Press, 1984, p. 199.

¹⁹ Observația, din perspectivă rusească, îi aparține lui Nikita Bondarev, *op. cit.*, însă exprimă corect realitatea faptică.

negociator rus, generalul Lashkarev [Lascaroff]²⁰, are convorbiri cu emisarii sultanului la Slobozia. Pacea, recent încheiată de Napoleon la Tilsit, transformase Franța și Rusia în aliați, distrugând coaliția antiotomană ruso-austriacă. Tratatul de la Slobozia (august 1807) le impune rușilor să părăsească teritoriul Serbiei, permițând turcilor să-și reocupe garnizoanele de acolo. În ceea ce-i privește pe sârbi, singura garanție care li se oferă este respectarea integrității personale a răsculaților, inclusiv a lui Karadorde și a comandanților săi.

Aproape simultan cu retragerea trupelor țariste din Serbia, la Belgrad sosește Konstantin Rodofinikin, primul reprezentant oficial al Ministerului rus al Afacerilor Externe, de la Departamentul Asiatic. Rodofinikin, primul om de stat rus cu o misiune oficială de mai mulți ani în Serbia, este prezentat în toate izvoarele drept o personalitate extrem de contradictorie și contestată. La începutul lui 1807, în timpul popasului în capitala Moldovei, Rodofinikin, un caracter brut și bătăran, reușește să provoace antipatia nu numai a domnitorului Alexandru Morusi, ci și a agentului consular francez Reinhard și a agentului consular austriac Hammer. Ultimul îl descrie în cartea sa de *Amintiri din viața mea* după cum urmează: „consilierul rus de stat Radofinikin, un grec șiret, mic, dar de mare activitate și de la fel de mare îngâmfare, era conducătorul politic al Divanului²¹ în numele Rusiei” (der russische Staatsrat Radofinikin, ein verschlagener, kleiner Grieche von großer [165] Tätigkeit und ebenso großer Eitelkeit, er war der politische Leiter des Diwans im Namen Rußlands)²². Joseph Hammer este silit să demisioneze, iar atitudinea rusofobă a lui Charles Reinhard, precum și conflictul său cu Rodofinikin duc la izgonirea sa din Iași, consulul francez ajungând chiar în prizonierat țarist, la ocuparea Moldovei de către armata Rusiei²³. Cât despre Moldova, în urma războiului ruso-turc din 1806-1812, aceasta va pierde jumătate de țară, prin anexarea Basarabiei de către Rusia (1812).

Revenind la Rodofinikin, iată caracterizarea sa și a misiunii sale la Belgrad la Émile Haumont: „Țarul Alexandru I nu angajează în acel Orient ortodox și slav pe care pretinde a-l proteja, decât germani, italieni și greci. Agentul său la Belgrad este un grec mai mult sau mai puțin rusificat, pe care sârbii îl detestă și care le deșteaptă

²⁰ La 1807, consulul rus în Muntenia este Luca Kirico [Chirico] (decembrie 1806 – aprilie 1817). Emisarul negociator generalul Lascaroff are, la București, un conflict cu consulul francez Lamare, datorită faptului că acesta din urmă combate opinia generală conform căreia Principatele Dunărene, inclusiv Serbia vor cădea în mâinile Rusiei. Lamare susține că aceste provincii vor rămâne Turciei, căreia împăratul Napoleon i-a garantat integritatea. București, 2 septembrie 1807, consulul francez Lamare către ministrul său Talleyrand, în *Documente Hurmuzaki*, vol. XVI, doc. MDCCXV, p. 818.

²¹ Divanul = adunarea principatului Moldovei.

²² Baron Josef von Hammer-Purgstall, *Erinnerungen aus meinem Leben 1774–1852*, cap. „13. Meine Agentie in der Moldau 1806-1807”, p. 165. Lucrarea a fost scrisă la 1852 și publicată postum de Reinhard Bachofen von Escht, la Leipzig, în 1940.

²³ Neagu Djuvara, *Între Orient și Occident. Țările Române la începutul epocii moderne*, București, Edit. Humanitas, ediția a doua, 2007, p. 370-371. Numeroasele rapoarte ale lui Reinhard, din perioada consulatului său (martie-decembrie 1806), în care acesta descrie pe larg atmosfera de la Iași dominată de reprezentanții țariști, consulul Bolkonoff și Rodofinikin, precum și împrejurările prizonieratului său, sunt publicate în originalul francez în *Documente Hurmuzaki*, vol. XVI, doc. MDCIV-MDCXCIX, p. 708-807.

ura prin disprețul său. Stârnindu-i împotriva lui Karadorde pe ceilalți voievozi, el determină eșecurile care, în 1809, îl întorc pe Karadorde de partea austriecilor, apoi de partea lui Napoleon.”²⁴ Lui Rodofinikin, de descendență grecească, i se mai reproșează faptul că îl determină pe Karadorde să cadă sub influența fanarioților trimiși de turci!²⁵

Imediat după sosirea sa, Rodofinikin copleșește Ministerul țarist de externe și pe conducătorii ruși ai armatei danubiene cu critici vehemente la adresa lui Karadorde, cerând insistent ca Rusia să îi suspende orice sprijin. În ce privește activitatea legislativă a lui Rodofinikin în Serbia, așa cum apreciază Nikita Bondarev, istoricii ruși din perioada sovietică o evaluează drept „o tentativă neîndemânică a Departamentului Asiatic al oficialilor țarului de a impune în Serbia un sistem de clasă străin condițiilor locale (prin înființarea unei nobilimi, transferul de putere asupra Senatului statului etc.)”.²⁶ De fapt, Rodofinikin se aliază cu opoziția lui Karadorde, în lupta lor de a submina autoritatea acestuia, care la 1808 se proclamă conducător suprem ereditar. Opoziția față de Karadorde cuprinde și Consiliul de guvernare, care fusese înființat în 1805 și inițial era format din suporteri. Rodofinikin cooperează cu inamicii interni ai conducătorului sârb, folosindu-i împotriva acestuia²⁷. În tot cazul, la 1810, Rodofinikin este revocat pe motivul „eșecului complet de a negocia cu sârbii” și înlocuit cu un alt reprezentant rus, Zuccato.

Astfel, prima misiune diplomatică rusească în Serbia reprezintă un eșec, pentru care nu numai Rodofinikin este singurul responsabil. În fapt, Rusia este incapabilă de a înțelege în mod adecvat situația din Serbia și aspirațiile sârbilor. În vremea primei răcoale sârbe, interesele țariste din Balcani nu se centrează nicidecum pe apărarea popoarelor ortodoxe, apăsate sub regimul otoman, așa cum Rusia se angajase prin tratatul de la Kjučik Kainarca din 1774, ci pe o intrigă complicată evoluând între diplomație și război.

7. Generalul Zuccato și „cazacia sârbi” (1810)

Reluarea ostilităților ruso-turce în 1809 vizează anularea prevederilor tratatului de la Slobozia, concomitent cu refacerea alianței ruso-sârbe. Unități armate țariste, conduse de generalul Isaev, amintit mai sus ca simpatizant al cauzei sârbești, traversează Dunărea și execută un asalt norocos asupra cetății otomane de la Cladova. Prin acțiuni combinate ruso-sârbe, armata turcească este silită să se retragă până la Niș.

În 1810 sosește la Belgrad generalul Igor Gavrilovich Zuccato, ca înlocuitor al lui Rodofinikin, căzut în dizgrație. Generalul Zuccato, faimos prin vitejia sa din timpul campaniei italiene conduse de Suvarov, îi atacă și înfrânge pe turci la Birza-Palanca și

²⁴ Émile Haumant, *La formation de la Yougoslavie (XVe-XXe siècles)*, Paris, Éditions Bossard, 1930, p. 229.

²⁵ Nikita Bondarev, *op. cit.*

²⁶ *Ibidem.*

²⁷ Barbara Jelavich, *History of the Balkans*, vol. I, p. 200.

Prahovo, pentru faptele sale de arme fiind decorat cu Ordinul Sfânta Ana clasa I. Lui Zuccato îi aparține ideea organizării unei unități de cazaci din rândul cavaleriei sârbe neregulate, sub numele de „cazacii sârbi”. Însă, la 10 august 1810, generalul Zuccato moare, în urma exploziei unei grenade turcești.

Autorul rus Nikita Bondarev subliniază că „misiunea militară rusă în Serbia, în pofida specificului ei, s-a dovedit a fi mult mai fructuoasă decât misiunea civilă”²⁸. La 1811 Imperiul țarist începe să înțeleagă beneficiile care i-ar putea reveni de pe urma tradiționalei simpatii prorusești a sârbilor. Ba chiar, cabinetul de la Sankt Petersburg ia în considerare anumite cereri ale rebelilor sârbi, în funcție de calitățile particulare ale identității lor naționale. Așa se face că, în primăvara lui 1812, teritoriul Serbiei eliberate de sub turci și... ocupate de ruși cuprinde întregul fost pašalâc de la Belgrad, cu tot cu fortăreața din care otomanii au fost alungați, împreună cu încă șase districte învecinate. În acest teritoriu, Karađorđe se proclamă unic conducător și înăbușă orice opoziție internă. „Teoretic, următorul pas firesc ar fi proclamarea principatului autonom al Serbiei, sub protectoratul Rusiei, după modelul din Moldova și Valahia. Totuși, aceasta nu se va întâmpla.”²⁹

8. Misiunea imposibilă a lui Ivelić și jurământul eternei loialități față de Rusia (1812-1814)

Din nou, pericole mai mari abat atenția marilor puteri de la situația din Serbia. Confruntat cu atacul iminent al lui Napoleon împotriva Rusiei, țarul Alexandru face pace cu Turcia. Prioritatea sa este acum să achiziționeze zonele adiacente granițelor Imperiului țarist, cum ar fi Moldova sau cel puțin o parte din ea, în loc să se ocupe de chestiuni secundare, încercând să le fure otomanilor noi pământuri mai îndepărtate, precum Serbia. Tratatul de pace dintre ruși și turci se semnează la București, pe 5 mai 1812, și aduce Imperiului țarist într-adevăr Basarabia, jumătatea principatului Moldovei cuprinsă între râurile Nistru și Prut. Serbiei i se garantează autonomia, sub rezerva că aceasta trebuie negociată separat cu Turcia. Fortificațiile construite de sârbi cu ajutor rusesc în timpul războiului (1806-1812) trebuie distruse, iar garnizoanele otomane urmează să reintre în cetățile pierdute de turci anterior războiului. De fapt, prin articolul VIII al tratatului de la București se prevede reocuparea totală a Serbiei de către autoritățile otomane, cu promisiunea amnistiei³⁰. În 24 iunie 1812, armata lui Napoleon invadează Rusia. Până la finele lui august, toate trupele țariste (60.000–80.000 de oameni³¹) sunt retrase din Serbia și mobilizate spre casă.

Interesant este că, în aceste condiții, în care sârbii nu-și pot reține sentimentele antirusești, Curtea țaristă trimite în Serbia pe contele Marko Ivelić, colonel și

²⁸ Nikita Bondarev, *op. cit.*

²⁹ *Ibidem.*

³⁰ Barbara Jelavich, *op. cit.*, p. 201-202, redă articolul VIII din tratatul de la București.

³¹ Émile Haumont, *op. cit.*, p. 231.

diplomat³². Fără o responsabilitate anume în Balcani, Ivelić este trimis într-o misiune imposibilă, fiind însărcinat să le explice sârbilor de ce au fost abandonați de Rusia și să le propună să reintre în orbita acesteia! Surprinzător este însă faptul că Ivelić reușește să-și ducă la îndeplinire cu succes misiunea. Mai mult decât atât, adunarea adoptă jurământul Serbiei de eternă loialitate față de Rusia și îi transmite țarului o adresă oficială de declarație solemnă.

Aceste acțiuni formale și declarative nu sunt suficiente pentru a bloca ofensiva otomană. În ciuda rezistenței eroice a sârbilor, turcii ocupă tot teritoriul câștigat în cursul răscoalei conduse de Karađorđe. Din țara distrusă, acesta împreună cu mai mulți conducători sârbi, printre care mitropolitul Leontije și alți membri ai guvernului, trec Dunărea la austrieci³³. La 25 septembrie / 7 octombrie 1813, otomanii cuceresc Belgradul, din care fuseseră expulzați în 1806. Urmează cele 12 zile ale unui masacu îngrozitor, de decimare a populației civile, îngropată în sânge de turci. Astfel se încheie prima revoluție sârbă.

Între timp, armata lui Napoleon fusese distrusă de Rusia și resturile ei alungate în Europa Centrală, unde Prusia, Austria, Suedia și Marea Britanie formaseră o coaliție. Dacă și-ar fi amintit de sârbi, Rusia ar fi putut trimite o mică parte din numeroasele sale trupe pentru salvarea aliaților ei din Orientul danubian și poate, astfel, ar fi fost evitat carnagiul celor 12 zile. „Dar împăratul Rusiei era prea pasional în urmărirea lui Napoleon și stabilirea unei noi coaliții europene, pentru a se mai gândi și la periferia Serbiei” (Nikita Bondarev).

În 1814, la izbucnirea unei revolte locale, Miloš Obrenović, devenit oborneaz de Rudnik, promite turcilor înfrângerea ei, cu condiția amnistierii rebelilor. Suleiman pașa, guvernatorul Belgradului, încalcă înțelegerea și îi masacrează pe sârbi. Miloš caută ajutor extern. În iunie 1814, la mănăstirea Blagoveštenje, împreună cu șefii săi, el elaborează un apel adresat țarului. În august, din Belgrad, trimite apelul, sub forma unei scrisori adresate rusofilului Matija Nenadović, refugiat în Sirmia: „Odinioară ne consideram ruși adevărați. Acum turcii ne numesc muscali pierduți [Moscovites manqués]... De ce ne-a abandonat astfel țarul nostru? Mergeți, rugați-vă și vedeți dacă am fost cu totul uitați, și apoi veniți să ne spuneți adevărul.”³⁴ Zadarnice sunt peregrinările lui Matija Nenadović la Viena. Nici țariștii, nici Habsburgii nu vor să știe nimic de sârbi.

³² Marko Ivelić este caracterizat de Nikita Bondarev, *op. cit.*, ca fiind de obârșie muntenegrin din golful Kotor, un militar rus prominent și un fin diplomat. Barbara Jelavich, *The History of the Balkans*, vol. I, p. 120-121, afirmă că Marko Ivelić este un sârb în serviciu rusesc, cu grad de colonel, trimis de țariști la 1801 în Muntenegru și amestecat într-un complot eșuat pentru înlocuirea episcopului Petar de la Cetinje. Se pare că anterior, la 1788, același Marko Ivelić, atunci cu gradul de căpitan, condusesse o primă delegație rusească în Muntenegru. Cf. *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas*, ed. Mathias Bernath, Felix von Schroeder, vol. III, München, Oldenbourg Verlag, 1979, p. 437.

³³ Barbara Jelavich, *op. cit.*, p. 202.

³⁴ Émile Haumont, *op. cit.*, p. 235-236.

9. Relațiile externe austro-sârbe – plusuri și minusuri

Relațiile externe austro-sârbe, în perioada cuprinsă între pacea de la Șiștov [Svištov] din 1791 și răscoala lui Karađorđe, au fost determinate de câțiva factori esențiali: 1. vecinătatea geografică a statului modern sârb pe cale de a se constitui, sub suzeranitate otomană, cu Imperiul habsburgic, locuit de numeroși sârbi; 2. dependența Serbiei de resursele economice, umane, militare, intelectuale ale Austriei; 3. atitudinea Imperiului habsburgic față de criza orientală. Aceste relații, devenite tot mai intense după înfrângerea turcilor în fața zidurilor Vienei (1683) și ascensiunea Austriei până la 1791, au intrat într-o nouă fază odată cu prima și a doua revoluție sârbă din 1804 și 1815³⁵.

Latura pozitivă a relațiilor bilaterale a constat în promovarea de către Austria a unei modernizări a Serbiei, mai cu seamă în ce privește economia de piață și modelul occidental de civilizație. Granița dintre cele două țări vecine șerpua de-a lungul Savei și a Dunării. Un mare număr de sudiți (supuși) austrieci, între care meșteșugari și negustori, hangii, refugiați, dezertori și contrabandiști, treceau în Serbia. Și în Imperiul habsburgic locuia un mare număr de sârbi, în special în zona graniței militare³⁶. Austria era interesată în menținerea relațiilor comerciale și de circulație a bunurilor, importând din Serbia numeroase articole, precum șeptel, piele, ceară ș.a., și exportând grâu și produse manufacturiere.

Latura negativă se leagă de interesele Imperiului habsburgic, ca aliat tradițional al Imperiului sultanilor dar combatant al influenței tot mai mari a Imperiului țarilor, de păstrare a *statu quo*-ului în Balcani, cu sacrificarea micilor națiuni și state pe cale de constituire. Metternich era de părere că Serbia trebuie să aparțină fie Turciei, fie Austriei³⁷ (respectiv și Turciei, și Austriei). Nu este de mirare că tendințele de emancipare ale națiunii moderne sârbe s-au izbit de opoziția Imperiului multinațional habsburgic. Vecinătatea teritorială a dus inevitabil la contacte strânse între conducătorii sârbi, în căutare de alianțe politice în lupta antiotomană, și austrieci, care exploatau colaborarea până la un punct, urmând inevitabil retragerea și pasivitatea. De fapt, partea sârbă, lăsată de izbeliște în mâinile otomanilor sau ale rușilor, a perceput jocul de temporizare al Austriei ca pe o suită nesfârșită de trădări.

Spre deosebire de Principatele Române – aflate sub suzeranitate otomană, la care s-a adăugat protectoratul rusesc, având și ele vecinătate cu Imperiul habsburgic prin Marele principat al Transilvaniei, locuit majoritar de români – unde imaginea Austriei conservatoare a fost eminentemente pozitivă³⁸, în Serbia lucrurile au stat cu totul altfel.

³⁵ Branislav Vranešević, *Die ausserpolitischen Beziehungen zwischen Serbien und der Habsburgermonarchie*, în „Die Habsburgermonarchie 1848-1918”, vol. VI/2, editori Adam Wandruszka și Peter Urbanitsch, Academia Austriacă de Științe, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, Viena, 1993, p. 319.

³⁶ Lopičić Đorđe, *op. cit.*, p. 414-415.

³⁷ Vezi Richard Charnatz, *Geschichte der auswärtigen Politik Österreichs im 19. Jahrhundert*, 2 vol., Berlin-Leipzig, 1912.

³⁸ Harald Heppner, *Austria și Principatele Dunărene (1774-1812). O contribuție la politica sud-est europeană a Habsburgilor*, ed. cit.

Atitudinea circumspectă și lipsită de încredere a sârbilor față de austrieci este ilustrată de avertismentul cneazului Alexa Nenadović, tatăl arhiepiscopului Matija Nenadović amintit mai sus. Alexa fusese trădat la 1791 de Habsburgii pentru care luptase. Colonelul Mihaljević, un sârb-austriac, îl cheamă pe Nenadović, căruia imperialii îi conferiseră gradul de... locotenent: „Vino cu noi împotriva francezilor! Împăratul te va face căpitan. De altfel, i-ai jurat credință!” – „E adevărat, răspunde Alexa. I-am jurat să-l slujesc împotriva turcilor, pentru libertatea țării mele, și mi-am ținut jurământul. Dar el ne-a abandonat, ca și strămoșii lui care i-au abandonat pe strămoșii noștri. Voi trece din nou Sava și voi merge din mănăstire în mănăstire, și mă voi plânge călugărilor să scrie [în cronicile lor] că sârbii nu trebuie să se încreadă niciodată în nemți.” „În numele cerului, taci! exclamă Mihaljević. „Dacă te aud, te vor pierde!” – „Ehe”, ripostează Alexa Nenadović, eu știu prea bine că vorbesc cu un sârb, dar același lucru îl voi spune și șvabilor”³⁹.

10. Scopul constituirii unei reprezentanțe austriece la Belgrad

Ideea înființării unui consulat al Austriei la Belgrad sau a unei agenții c.c. pe granița militară aparține lui Metternich și Cancelariei de Stat (Staatskanzlei). În acest sens, pe 22 august 1810, de la Viena, Metternich îi scrie internunțului (ambasadorului) habsburgic la Constantinopol, baronul Stürmer, următoarele:

„În conjunctura în care ne aflăm, n-am putea să distingem un trimis de un consul austriac la Belgrad. [...] Scopul este de a supraveghea cât mai îndeaproape manevrele, executate fără încetare de agenții ruși ca să inducă în eroare națiunea sârbă cu privire la adevăratele ei interese și ca să pregătească spiritele pentru supunerea față de Poartă.” (Dans la conjoncture où nous trouvons, nous ne saurions plus différencier l’envoi d’un consul autrichien à Belgrade. [...] Le but en est, de surveiller de plus près les manoeuvres, qui sont employées sans cesse par les agen[t]s russes, pour égarer la nation serbienne sur ses véritable intérêts et de préparer les esprits à la soumission à la Porte).⁴⁰

Elementul-cheie, care se desprinde din cele de mai sus, este reacția Austriei de contrapondere la măsura instituirii unui agent rus care funcționează în capitala sârbă. Aceeași politică reactivă a Imperiului habsburgic vizavi de acțiunile Imperiului țarist fusese aplicată și în Principatele Române. În iulie 1782, secretarul aulic Stefan Raicevich era numit de împărat agent comercial și diplomatic c.c. pe lângă curțile domnești de la București și Iași⁴¹. Aceasta se întâmpla imediat după numirea la 1780 a primului reprezentant al Imperiului țarilor la București. La

³⁹ Émile Haumont, *La formation de la Yougoslavie (XVe-XXe siècles)*, ed. cit., 1930, p. 192-193.

⁴⁰ Fragment preluat din Ulrike Tischler, *Die habsburgische Politik gegenüber den Serben und Montenegrinern 1791-1822. Förderung oder Vereinnahmung?*, R. Oldenbourg Verlag, München, 2000, p. 283.

⁴¹ Stephan Ignaz Raicevich, *Osservazioni storiche, naturali e politiche intorno la Valachia e la Moldavia*, Napoli, 1788. Vezi fragmente în *Călători străini despre țările române*, vol. X, partea I, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, București, Edit. Academiei Române, 2000, p. 507-508.

2 februarie 1782 fusese instalat efectiv primul consul al Rusiei în ambele Principate Române, cu reședința în capitala munteană. Este vorba despre Serghei Lazarevici Lazarov [Lascarov], fost dragoman al Rusiei la Constantinopol, având ca *ad latus* la Iași un viceconsul.

În Serbia situația se repetă, căci, după trimiterea în iulie 1807 de la Sankt Petersburg la Belgrad a lui Constantin Rodofinikin ca reprezentant special al țarului, Austria se vede nevoită să reacționeze, propunând și ea un consul.

Considerațiile și motivele Cancelariei de Stat se referă la: 1) perspectiva de a obține informații mai rapide și mai bune despre evenimentele din Serbia și de la granița militară; aceste informații ar fi fost de ajutor la o mai bună supraveghere a cursului politic; 2) posibilitatea unei mai bune și mai eficiente colaborări a consulului de la Belgrad cu reprezentanțele diplomatice (internunțul austriac de la Constantinopol) și cu reprezentanțele consulare (consulul austriac de la Travnik din Bosnia și agenții consulare din Muntenia și Moldova), instituite deja de Imperiul habsburgic în „Orientul danubian” și în Levant; 3) speranța Cancelariei de Stat ca, printr-un consul la Belgrad, să poată interveni mai bine în afacerile interne sârbești, să poată manipula din interior situația în favoarea creșterii prestigiului habsburgic; 4) ambiția Austriei de a prelua funcția de mediatore în conflictul sârbo-turc⁴².

11. Declarația prohabsburgică a lui Karadorde (1808) și ambițiile Austriei mediatore (1809)

Prima tentativă habsburgică de instituționalizare a relațiilor austro-sârbe, prin înființarea unui consulat al Austriei în Serbia, are loc în 1809-1810.

În contextul politic tulbure și instabil descris mai sus, se plasează inițiativa cancelarului c.c. Metternich de constituire a unui consulat c.c. în Serbia. Metternich exploatează disperarea lui Karadorde de a dobândi aliați externi puternici și fermi, cu atât mai mult cu cât Serbia, în lupta sa împotriva Porții, are o nevoie strategică de a-și asigura spatele printr-o bună și liniștită vecinătate cu Imperiul austriac. Acesta poate oferi, în ultimă instanță, refugiu pentru replierea forțelor armate sârbești, cu atât mai mult cu cât pe teritoriul cezaro-crăiesc locuiesc numeroși conaționali.

În numele națiunii sârbe, Karadorde exprimă dorințele țării adresate Austriei: „1. De a nu fi niciodată încorporată regatului Ungariei, ci de a fi condusă, ca graniță militară sau conform legilor germane [...], de maiestatea sa împăratul și de a fi guvernată de șefi militari; 2. De a nu fi silită de împărat să încheie pacea cu turcii, până ce nu vor fi redobândite Niș și restul Serbiei; 3. De a se ridica imediat blocada fluvială [pe Dunăre și Sava], de a se restabili comunicarea de ambele părți și de a se acorda [...] în avans un ajutor în cereale celei mai nevoiașe clase populare” (1. Niemalen dem Königreich Ungarn einverleibet, sondern bloss als Militar-Grenz oder nach den deutschen Gesetzen [...], von Seiner Majestet dem Kayser beherrschet

⁴² Vezi și Ulrike Tischler, *op. cit.*, p. 283-284.

und durch Militar-Vorsteher regieret werden; 2. [daß der Kaiser sie] nicht zwingen, mit den Türken eher Frieden zu schliessen, bis nicht Nissa und noch der übrige Theil von Servien erobert; 3. [...] sogleich die Wasser-Sper /an der Donau und Save/ aufgehoben, die beyderseitige Communication hergestellt und eine [...] Aushilf an Getreyd [an die] am meist bedürftigsten Volksklasse vorschussweise geleistet werde).⁴³

Deși pare greu de crezut, Austria nu arată interes față de propunerea lui Karadorde de încorporare a Serbiei turcești! Anexarea Serbiei contravine logicii acelei *Realpolitik* promovate de Metternich, căci ar însemna asumarea unui război deschis cu Poarta. În schimb, cancelarul habsburgic exploatează pragmatic momentul favorabil, transferând accentul de pe planul militar-politic spre cel economic și diplomatic.

Metternich îl plasează pe baronul Simbschen, comandantul general al armatei c.c. din Slavonia și Sirmia (1807-1810), cu sediul la Semlin, în postura unui reprezentant plenipotențiar al Austriei în Serbia, încredințându-i misiunea de a negocia nemijlocit cu Karadorde. Fără a scăpa din ochi capitala, Simbschen raportează Vienei încă de la finele lunii martie 1808, despre acțiunile spionilor ruși și ale „sabotorilor” țariști de pe granița militară, de a împiedeca tratativele austro-sârbe. Se adaugă imigrarea destul de masivă a sârbilor de pe granița militară austriacă spre Serbia turcească, datorită nemulțumirii lor legate de legea fundamentală c.c. din 1807. Simbschen îi acuză pe ruși de mituirea sârbilor austrieци și de atragerea lor de partea țaristă⁴⁴.

Pentru a contracara aceste neajunsuri, conform instrucțiunilor primite de la Metternich și de la arhiducii Karl și Ludwig, Simbschen le promite sârbilor nu numai alimente și grâne, dar și arme și muniție – valută forte pentru câștigarea simpatiei destul de fluctuante a lui Karadorde față de imperiali. Totuși, Simbschen știe că trebuie să se mărginească, pe cât posibil, la acorduri verbale, evitând din principiu orice înțelegere sau „capitulație” scrisă. Baronul c.c. recurge la un șiretlic, trimițându-și la Karadorde oameni spre a-l convinge să semneze el însuși o cerere de chemare în ajutor a austrieциlor, pentru ocuparea orașului și cetății Belgrad... Astfel, Simbschen face propagandă fățișă antirusească, fiind perfect conștient că intenția țarului în Serbia nu este alta decât instituirea protectoratului rus aici, la fel ca în Principatele Române, în Moreea, Corfu și Kattaro⁴⁵.

Între timp, desigur, Rodofinikin își întărește poziția în Belgrad. Agenții ruși sub acoperire, având un larg spațiu de manevră din capitală până dincolo de Dunăre, în Semlinul austriac, interceptează corespondența austro-sârbă. La începutul lui iunie 1808, ambasadorul țarist de la Viena, prințul Kurakin, îi prezintă ministrului c.c. de

⁴³ Raportul baronului Simbschen către arhiducele Karl, despre o convorbire a sa purtată cu Karadorde la Semlin, pe 5 aprilie 1808. Citat din Ulrike Tischler, *Die habsburgische Politik gegenüber den Serben und Montenegrinern 1791-1822. Förderung oder Vereinnahmung?*, München, R. Oldenbourg Verlag, 2000, p. 77.

⁴⁴ Ulrike Tischler, *op. cit.*, p. 78.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 79.

Externe von Stadion două scrisori în traducere franceză, adresate lui Karadorde de Urošević, intermediarul austriac, și de Simbschen, ajunse la cunoștința rușilor⁴⁶. Astfel, Kurakin demască tratativele secrete purtate de imperialii habsburgi cu sârbii lui Karadorde, oferind Rusiei un prilej de a șantaja Austria prin dovedirea atitudinii ei dușmănoase antițariste. Cu atât mai mult, cu cât Simbschen este autorizat de imperialii să-i promită lui Karadorde titlul de prinț și gradul de feldmareșal c.c.⁴⁷

La 1808 ministrul c.c. Stadion încă se iluzionează că ocuparea militară a capitalei sârbe de către habsburgi „poate fi realizată, probabil fără a se recurge la forță, prin mită, convingere, amenințare și rapiditate” (durch Bestechung, Uiberredung, Drohung und Schnelligkeit wahrscheinlich ganz ohne offenbare Gewalt ausgeführt werden könnte)⁴⁸.

În primăvara lui 1809, când Austria se pregătește de o nouă confruntare cu Napoleon, Karadorde reia legăturile diplomatice cu Simbschen, proclamându-și loialitatea față de Imperiul habsburgic în cazul unui război austro-francez. În vara lui 1809, Simbschen este în măsură să înainteze Consiliului Aulic de Război de la Viena cererea lui Karadorde de obținere a protecției imperiale și declarația verbală a secretarului conducătorului sârbilor, Stefan Jeftić [Jevtić], în care se arată că este gata Karadorde să predea cetățile Belgrad, Semendria și Šabac trupelor austriece, iar dacă situația politică nu ar permite acest lucru, împăratul este rugat să intervină la Poartă pentru a le obține sârbilor un armistițiu favorabil⁴⁹.

Totuși, francezii se află în marș spre Viena, așa că aceasta este acum preocupată de o problemă mult mai presantă decât chestiunea sârbă. Așa încât, până în decembrie 1809, sârbii trebuie să se descurce pe cont propriu⁵⁰. Răspunsul tardiv al împăratului la cererea lui Karadorde se bazează pe referatul lui Metternich, care sugerează ca Austria să joace dublul rol de intermediar: pe lângă Poartă, pe care s-o convingă să se folosească de slăbirea influenței Rusiei la Belgrad, pentru a anticipa amestecul Franței în conflictul turco-sârb; pe lângă sârbi, în fața cărora să accentueze altruismul și onestitatea intermedierii diplomatice imperiale!

Ulrike Tischler subliniază că strădania Curții vieneze de a prelua rolul de mediatore a conflictului turco-sârb este specific politicii lui Metternich nu numai față de Serbia. Însă, în anii 1809-1811, rezultă limpede țelul Austriei de a extrage avantaje cât mai consistente din această mediere, în primul rând, obținerea securității frontaliere⁵¹.

Pe frontul antiotoman, sârbii câștigă la Drina, pe Lim, la Sjenica și Novi Pazar, dar victoriile lor sunt anulate de înfrângerea de la Niš din toamna lui 1809. La rândul ei, Austria nu izbuțește să se scuture de presiunea franceză și, după

⁴⁶ *Ibidem*, p. 80-81.

⁴⁷ Émile Haumant, *op. cit.*, p. 224.

⁴⁸ Ulrike Tischler, *op. cit.*, p. 82.

⁴⁹ Baronul Simbschen către Colloredo, la Pesta, în 30 august 1809, în Ulrike Tischler, *op. cit.*, p. 87.

⁵⁰ Émile Haumant, *op. cit.*, p. 225.

⁵¹ Ulrike Tischler, *op. cit.*, p. 88.

bătălia pierdută la Wagram, trebuie să accepte nefericita pace de la Schönbrunn (14 octombrie 1809)⁵².

În 1810 Karadorde, certat cu câțiva din voievozii săi care îi sprijină pe ruși, caută să se apropie iar de austrieci. Însă Metternich, aflat în misiune la Paris, primește permisiunea din partea lui Napoleon: „Ocupați Belgradul! N-o să vă scoată nimeni de acolo!” Totuși, el nu admite ocuparea decât a capitalei, căci: „Dacă vă las toată Serbia, într-o bună zi îi veți ridica pe sârbi împotriva mea.” La Viena, pe de o parte, mareșalul Radetzky și cercurile militare din jurul arhiducelui Karl croiesc planuri expansive, vizând cele trei țări danubiene, dar pe de altă parte, Curtea se teme că Napoleon nu urmărește altceva decât să-i compromită pe austrieci. „În definitiv, austriecii au lăsat să le scape toate ocaziile de a recuceri Serbia, de teama lui Napoleon” (Émile Haumant)⁵³.

12. Tentativa ratată de înființare a unui consulat austriac în Serbia (1809)

În aceste condiții, renunțând la orice inițiativă militară, Austria își stabilește un scop diplomatic.

Instrumentul cel mai potrivit pentru atingerea acestui scop îi pare lui Metternich, în iarna lui 1809/1810, înființarea unui consulat austriac la Belgrad. Iată cum prințul Metternich – care din toamna lui 1809 preluase funcția de ministru al Afacerilor Externe – justifică proiectul, în corespondența cu internunțul c.c. de la Constantinopol, Ignaz von Stürmer: pericolul cel mai mare pentru Austria și pentru Turcia este ca focarul Serbiei să fie exploatat de Rusia și de Franța pentru a organiza „manevre secrete destinate a induce în eroare națiunea sârbă și a prelungi starea de tulburare”. De aceea, ambasadorul Stürmer trebuie să insiste pe lângă Reis Effendi că, propunând un „agent avec le titre de Consul ou tout autre” [un agent cu titlu de consul sau altminteri], Austria nu urmărește altceva decât „să câștige încrederea șefilor [sârbi] pentru a le induce ideea că adevăratul lor interes constă în supunerea față de Poartă în condiții care să pună la adăpost de persecuții și vexațiuni” (de gagner la confiance des chefs pour leur insinuer [...] que leur véritable intérêt se trouve dans la soumission à la Porte à des conditions, qui les mettent à l’abri des persécutions, et de vexations). De asemenea, internunțul trebuie să facă Poarta să accepte ideea Curții vieneze a unei „reconcilieri cu sârbii, pe niște baze care să fie de natură a-i liniști pe viitor” (à l’idée d’une reconciliation avec les Serviens sur des bases, qui seroient de nature à les tranquilliser pour l’avenir)⁵⁴. Aceleași instrucțiuni îi sunt transmise și lui Simbschen⁵⁵.

⁵² *Ibidem*, p. 85.

⁵³ Émile Haumant, *op. cit.*, p. 225.

⁵⁴ Viena, 22 decembrie 1809 și 17 ianuarie 1810, Metternich către Stürmer; Constantinopol, 25 ianuarie 1810, Stürmer către Metternich, despre disponibilitatea Porții de a accepta medierea austriacă, în Ulrike Tischler, *op. cit.*, p. 88-89.

⁵⁵ Viena, 23 decembrie 1809, Metternich către împăratul Franz; Viena, 30 decembrie 1809, împăratul către Simbschen, în Ulrike Tischler, *op. cit.*, p. 89.

Atât Karadorde, cât și otomanii acceptă intermedierea Austriei. Doar condițiile celor două părți diferă, și anume diferă atât de mult, încât, practic, negocierea este sortită eșecului. Karadorde insistă asupra a 12 puncte cerute Porții (4 ianuarie 1810), în discrepanță cu disponibilitatea turcă de a le satisface. Între aceste puncte se numără: cererea constituirii relațiilor diplomatice oficiale dintre Serbia și Austria, desființarea suzeranității otomane pe teritoriul clar delimitat al statului sârb și garanție suplimentară acordată Serbiei de Austria. La 4 februarie 1810, Metternich îi sugerează împăratului că, sub garanție austriacă, Serbia ar deveni un stat mai autonom decât sunt cele două Principate Române sub protectorat rusesc. Însă Poarta respinge categoric atât ideea oricărei garanții ori influențe străine în chestiunile sârbe, cât și independența Serbiei, ca și condiții *sine qua non* de încheiere a păcii⁵⁶.

13. Misiunile sârbești la Viena și Paris (1810)

Odată cu blocarea negocierilor, în primăvara lui 1810, Karadorde trimite, în paralel, două misiuni la Curțile din Paris și Viena, ca să determine intervenția comună a celor doi aliați doriți. În martie, Ivan Jugović-Savić, care călătorește în capitala imperială habsburgică, obține refuzul austrieșilor de a mai media conflictul turco-sârb. Prințul Metternich junior, care ține locul tatălui său aflat la Paris în perioada martie-octombrie 1810, transmite Senatului Serbiei, prin intermediul lui Simbschen, „să se adreseze de acum înainte împluternicitului [Porții, Reșep Ağa] și să clarifice nemijlocit cu acesta chestiunile națiunii, întrucât preînaltului Curți [c.c.] nu i se cuvine să preia asupra sa rolul de mediatore, nici să se expună unor încurcături neplăcute printr-o participare directă la negociere” (von nun an [...] an den Bevollmächtigten [der Pforte, Reșep Ağa] wende und mit selbem unmittelbar die Angelegenheiten der Nation ins Reine bringe; indem es dem allerhöchsten Hof auf keine Weise ansteht, weder die Rolle eines Vermittlers hiebei auf sich zu laden, noch sonst durch eine directe Theilnahme an der ganzen Verhandlung irgend einer unangenehmen Verwicklung sich auszusetzen)⁵⁷.

O altă delegație, condusă de Rade Vučinić din Karlovac, trece prin București, apoi prin Viena, unde află de încheierea păcii. Vučinić îi înmânează scrisoarea lui Champagny, care îl pune în legătură cu colonelul Mériage, numit ca atașat pe lângă mareșalul Marmont la Laibach. Vučinić, într-adevăr, are convorbiri cu acesta, apoi revine la Belgrad, cerând plenipotență și o nouă scrisoare din partea lui Karadorde. Cu speranțe proaspete, de data aceasta în ajutorul Franței, conducătorul sârbilor aduce osanale noului învingător al Europei: „Multe popoare vă datorează existența și prosperitatea,” îi scrie Karadorde lui Napoelon, „și în special *Iliria reînviată*, locuită de confrații noștri [*l'Illyrie ressuscitée qu'habitent nos frères de race*]⁵⁸. Scrisoarea pleacă pe ruta Laibach-Paris, însoțită de însuși Vučinić. Acesta sosește

⁵⁶ Ulrike Tischler, *op. cit.*, p. 89-90.

⁵⁷ Viena, 21 martie 1810, Metternich către Simbschen, în *ibidem*.

⁵⁸ Émile Haumont, *op. cit.*, p. 229-230.

la Paris pentru a cere sprijinul lui Napoleon personal, dar nu va intra în audiență decât la un șef de departament din cadrul Ministerului Afacerilor Străine, Roux de Rochelle, care îl ascultă, trimite cererea sa mai departe, dar nu îi va răspunde niciodată.

Se pare că ministrul francez de Externe caută să-l convingă pe Napoleon despre amenințarea reprezentantă de Rusia în cazul pasivității Franței față de cauza sârbilor: „Sârbii au nevoie de protecție străină. Dacă n-o obțin din partea Franței, probabil că se vor alătura Rusiei, căci influența dobândită de aceasta în zilele noastre în mijlocul lor va putea decide într-o bună zi soarta țării, care va deveni ceea ce au devenit deja Moldova și Muntenia, unde Rusia nu avea inițial decât o simplă influență și unde și-a stabilit treptat dominația directă.” (Les Serviens ont besoin d’une protection étrangère. S’ils n’obtiennent pas celle de la France, il est probable qu’ils s’attacheront davantage à la Russie [parce que] l’influence qu’elle acquerrait aujourd’hui chez eux pourrait un jour décider du sort de leur pays. Il deviendrait ce que sont devenues la Moldavie et la Valachie, où la Russie n’avait d’abord qu’une simple influence, et où elle a établi par degré sa domination directe.) Intervenția Franței, consideră ministrul, ar mulțumi nu doar interesele sârbești, ci ar spori și prestigiul lui Napoleon în întreaga Turcie europeană, deoarece: „Sârbii vorbesc aceeași limbă ca și bosniacii, montenegrii și ilirii. Ei formează cu aceștia și cu bulgarii un singur popor.” (Les Serviens parlent la même langue que les Bosniaques, les Monténégrins et les Illyriens. Ils forment avec eux et avec les Bulgares un même peuple.)⁵⁹

Ambele misiuni sârbești în străinătate rămân fără ecou. Rade Vučinić stă la Paris până la finele anului 1813, fără a obține altceva decât decontarea cheltuielilor personale. Vizavi de sârbi, Napoleon se află acum în aceeași situație ca Austria anterior. În 1810 el nu putuse face nimic care să nemulțumească Rusia, încă aliata sa; în schimb, în 1811, 1812 și 1813 el trebuie să menajeze Austria. Émile Haumant concludă cu un realism amar: „În definitiv, pentru el, ca și pentru alții, Serbia nu este decât un pion pe tabla de șah.” (En définitive, pour lui, comme pour les autres, la Serbie n’était qu’un pion sur l’échiquier.)⁶⁰

De la promovarea unei politici active de intermediere diplomatică a conflictului sârbo-turc, Austria schimbă cursul, retrăgându-se în expectativă. Anumite cercuri militare imperiale, din jurul arhiducelui Karl, feldmareșalului Radetzky sau al generalului de artilerie Simbschen, protestează împotriva noului curs pasivist, nutriend convingerea deosebitei însemnătăți pe care „Orientul danubian” o deține pentru Monarhia habsburgică din punct de vedere militar și politic.

Pe de o parte intransigența rusă, pe de altă parte pasivismul și indecizia austriacă determină soarta Belgradului, ocupat de armata țaristă în 1811. În aceste condiții, rușii lui Kutuzov au câștig de cauză în Serbia.

---

⁵⁹ Paris, 27 iulie 1810, ministrul francez de Externe către Napoleon, în Ulrike Tischler, *op. cit.*, p. 94.

⁶⁰ Émile Haumant, *op. cit.*, p. 230.

14. Greutățile unui consul fără consulat, baronul Simbschen (1810)

Generalul de artilerie baron Simbschen este demis, în octombrie 1810, din funcția sa de comandant general al graniței militare din Slavonia și Sirmia, fiind înlocuit cu baronul von Hiller. Mai mult decât atât, din pricina eșecului său în misiunea de negociere a păcii turco-sârbe, Simbschen este convocat la Viena, pentru a răspunde acuzelor ce i se aduc. În apărarea sa, generalul întocmește un memoriu de justificare, pe care îl adresează președintelui Consiliului Aulic de Război, Bellegarde (3 ianuarie – 15 februarie 1811)⁶¹.

Documentul are nu doar valoare biografică și individuală, reconstituind eforturile lui Simbschen de îndeplinire a însărcinărilor primite; în același timp, el conturează un tablou veridic al împrejurărilor vieții cotidiene pe granița militară austro-sârbă și descrie greutatețile întâmpinate în inițiativa instituționalizării relațiilor consulare.

Încă din primul an al numirii sale în funcția de comandant general al Slavoniei și Sirmiei, Simbschen se confruntă cu problema proastei politici de cadre promovate de Austria. Astfel, Simbschen se plânge de incompetența colonelului c.c. Perss, inadmisibilă pentru postul ocupat de acesta în calitate de comandant militar al cetății Semlin. Acest Perss, a cărui autoritate se extinde doar asupra orașului menționat, fiind subordonat comandantului general Simbschen, este o persoană care, pe lângă „un auz foarte slab”, nu deține nici cunoștințe legate de „limba ilirică” ori de scrierea chirilică. Cei doi tâlmaci de contumantă (Kontumaz-Dolmetsche) știu numai turcește, nu și sârbește, astfel că, în lipsa unui funcționar mai bun, colonelul Perss îl utilizează pe omul de serviciu al contumantei (Kontumaz-Reinigungsknecht) atât ca tâlmaci, cât și la traducerea scrisorilor primite din Serbia. Cererea lui Simbschen către Consiliul Aulic de Război, de aprobare a unui tâlmaci iliric, rămâne „fără efect”. De aceea, Simbschen rezolvă altfel: pentru a pune odată capăt veșnicilor neînțelegeri dintre Comandamentul militar austriac și Sinodul ortodox sârbesc și pentru a promova un curs regulat al afacerilor, generalul comandant suprem îl însărcinează pe primarul (Bürgermeister) Semlinului, Hadžić, ca funcționar habsburgic, cu traducerea corespondenței de serviciu.

Cum rezultă din exemplul lui Simbschen, comandanții generali ai armatei imperiale c.c. sunt adesea criticii cei mai aspri ai disfuncționalităților centralei de la Viena. Ei sunt cei care aduc la cunoștință neajunsurile existente pe plan local, dar nu reușesc mai niciodată să fie luați în considerare de Ministerul de Externe.

Așa cum nu se dă curs cererii lui Simbschen de angajare a unui tâlmaci specializat, nu este admisă nici propunerea sa de deschidere a unui consulat austriac la Belgrad. Propunerea în cauză vine ca reacție la trimiterea secretarului rus de stat Rodofinikin, în vara lui 1807. Dar, „din pricini politice totalmente necunoscute” lui

---

⁶¹ Viena, 3 ianuarie – 15 februarie 1811, memoriul justificativ (Rechtfertigungsschrift) al lui Simbschen, adresat președintelui Consiliului Aulic de Război, Bellegarde, prezentat de Ulrike Tischler, *op. cit.*, p. 259-264.

(aus [ihm] ganz unbekanntem politischen Gründen), Simbschen nu este ascultat în chestiunea consulatului. În această situație specifică, comandantul general al Sirmiei și Slavoniei nu primește niciun răspuns de la Viena; în alte situații similare, răspunsul centralei habsburgice invocă, de regulă, dificultățile financiare.

Greutățile „serviciului în Orient” (Dienst im Osten), relevate de personalul austriac fie de la Constantinopol, fie de la Iași ori București, nu ocolesc nici Serbia. Mitesser, consulul c.c. din Travnik, oraș aflat la sud de Semlin, se plânge de neputința sa, în condițiile paralizării, în iunie 1808, a serviciului poștal de către „bandele de tâlhari și de alte intrigi ticăloase ale francezilor” (Räuberbanden und andere boshafte Kabalen der Franzosen). Mitesser crede că: „E absolut inutil să mai rămân aici, sporind astfel rușinea Curții imperiale și torturile mele jignitoare” (So ist mein ferneres Hierbleiben ganz unnöthig geworden und vermehret nur die Unehre des kaiserlichen Hofes und meine kränkenden Martern). După repetate rugăminți „de a fi eliberat din acest iad de la Travnik” (von Travnik aus dieser Hölle erlösen zu wollen), Mitesser este, în cele din urmă, înlocuit în funcția de consul de către colonelul Jakob Paulich, în primăvara lui 1811.

Și de la granița militară sosesc la Viena plângeri ale personalului c.c., de data aceasta legate de probleme de sănătate. De pildă, consilierul gubernial Giuliani, numit de Metternich agent diplomatic în cadrul Comandamentului militar al Slavoniei și al Banatului, încă înainte de a se deplasa spre granița militară, în mai 1811, solicită permisiunea de a petrece lunile de iarnă la Petrovaradin, iar, datorită „aerului nesănătos” (ungesunde Luft) de aici, anotimpurile calde la Novi Sad. Niciun an mai târziu, în aprilie 1812, Giuliani raportează că „a suferit deja mai multe accese de malarie și, în timpul arșiței din lunile verii, se află în pericol de a fi zdruncinat și mai tare” (daß er schon mehrere Anfälle von Wechselfieber erlitten hatte; und während der heissen Sommermonate [...] Gefahr läuft, noch mehr zerrüttet zu werden), de aceea solicită Cancelariei de Stat aprobarea de concediu. Într-adevăr, în 1813 Giuliani funcționează ca administrator al Oficiului suprem al poștei din capitala Imperiului habsburgic⁶².

Se adaugă suprasolicitarea fizică și psihică. Chiar Simbschen e însărcinat în 1807 cu preluarea Comandamentului militar suprem, dar și cu conducerea Guvernului graniței militare din Slavonia, Sirmia și de la Tisa, urmând a coordona gestiunea militară și civilă a provinciilor/generalatelor respective. Sarcina nu e deloc ușoară. Pe de o parte, aceste provincii sunt locuite de sârbi – supuși austrieci, permanent gata de răscoală și de aliere cu confrății lor din Serbia turcească, pe care îi aprovizionează cu arme și muniție, emigrând adesea pe celălalt mal al Dunării. Simbschen își asigură colaborarea unor informatori de încredere în zona controlată de otomani. Însă canalele sale de informare sunt bruiate, după sosirea la Belgrad a țaristului Rodofinikin, care pune rapid pe picioare o rețea serioasă de spioni ruși ce acționează atât în granița

⁶² Despre cazurile consulului Mitesser și agentului diplomatic Giuliani relatează Ulrike Tischler, *op. cit.*, p. 260.

militară austriacă, cât și în Serbia turcească. Cu bani de mită, Rodofinikin reușește să-i fure lui Simbschen pe tâlmacii contumăței și pe majoritatea spionilor din Semlin! Scrisorile din Serbia sosesc la Comandamentul militar din Semlin gata deschise sau lipite la loc!

Contactele austro-sârbe se desfășoară în principal pe plan diplomatic, fiind vorba de viitorul politic al statului sârb visat de Karadorde. Personalul Comandamentului militar austriac, lipsit de pregătire în domeniul diplomației și adesea necunoscând situația politică internațională, se vede nevoit să joace un rol impropriu, rezolvând chestiuni diplomatico-politice și funcționând ca placă turnantă între conducerea sârbă și Curtea vieneză. Culmea ironiei este că demiterea generalului Simbschen, la finele lui 1810, se datorează nu incapacității sale profesionale în calitate de comandant militar, ci insuccesului misiunii sale de negociere în cauza sârbească. În memoriul amintit mai sus, Simbschen se justifică insistent că nu deține „nici cele mai elementare cunoștințe de diplomație și de mersul afacerilor diplomatice, ci, în cursul celor 49 de ani ai carierei [sale] militare, până la vârsta de 66 de ani s-a ocupat neostenit de serviciul de teren și de cunoașterea umană” (von der Diplomatie und dem diplomatischen Geschäftsgange nicht die mindeste Kenntniss [zu besitzen], sondern [sich] während [seiner] 49-jährigen militärischen Laufbahn bis zu [seinem] 66. Lebensjahr blos allein auf Dienst Terrain, und Menschen Kenntniss unermüdet verwendet habe)⁶³.

Încă în iunie 1810, *Polizeihofstelle*, înalta poliție specială creată de Metternich, îi reproșase lui Simbschen cruzimea, acuza care i se aduce de către populația sârbă, datorită prinderii și executării sălbatice a conducătorului Miloe (?) Petrović, ceea ce a provocat discreditarea Austriei în Serbia. Chestiunea este delicată, întrucât dintr-un raport al lui Fleischhagl, agentul consular c.c. din Muntenia, rezultă o variantă diferită: Simbschen ar fi ordonat prinderea lui Petrović, pentru că acesta, înarmat cu dovezi legate de numeroase comploturi organizate de sârbi, cu acordul locuitorilor din Semlin și chiar al lui Simbschen însuși, voia să meargă la împărat și să îi dezvăluie maiestății sale, cum comandantul său general i-a folosit pe informatori și pe Petrović ca „unelte ale intențiilor sale private și [pentru] atentatele sale trădătoare de țară [...] în interes propriu” (Werkzeuge [für seine] Privatabsichten [und für] hochverrätherische Anschläge [zum] Eigennutzen), iar nu în interesul Curții de la Viena. Din această pricină, generalul de artilerie baron Simbschen a fost revocat și înlocuit cu baron Hiller.

Primul consul austriac fără consulat, Simbschen de la Semlin, reprezintă un exemplu tipic pentru riscurile implicate de misiunile diplomatice și consulare.

Rezumând pe scurt istoria de mai sus, să concluzionăm că dorința înființării unui consulat c.c. sau a unei agenții consulare la Belgrad a existat atât din partea lui Karadorde, cât și din partea Austriei, pentru asigurarea tranzitului comercial și poștal

⁶³ Viena, 3 ianuarie – 15 februarie 1811, memoriul justificativ (Rechtfertigungsschrift) al lui Simbschen, adresat președintelui Consiliului Aulic de Război, Bellegarde.

al celei din urmă spre Constantinopol. Când, în vara lui 1810, s-a pus concret problema ocupării onorabilului post de consul, considerat rampă de lansare în carieră, în cercurile militare s-a vehiculat numele generalului Simbschen, adică al persoanei care ținea în mâinile sale toate afacerile și negocierile secrete cu națiunea sârbă. După anumite ezitări, Metternich îl numește însă consul la Belgrad pe colonelul Paulich, cărui i se pregătesc instrucțiunile, inclusiv discursul de inaugurare al consulului în fața Sinodului național sârbesc. Simbschen este chemat la raport la Viena, fiind demis de la Semlin în octombrie 1810 și înlocuit cu baronul von Hiller, iar în 1811 Paulich este desemnat consul la Travnik, unde va funcționa până la 1816⁶⁴.

Ideea consulatului austriac la Belgrad cade în desuetudine pentru încă un sfert de veac. Abia la 1835 se înființează în capitala sârbă agenția consulară habsburgică, iar în anul 1836 se menționează un consul c.c. la Belgrad⁶⁵. Este, în fapt, prima agenție consulară a unei mari puteri europene deschisă în Serbia, fiind urmată de înființarea viceconsulatului suedez (1836), a agențiilor consulare britanică și greacă (1837), a celei franceze (1838).

15. Corpul austriac de spionaj militar (1810-1815)

La inițiativa arhiducelui Karl, în urma insistențelor contelui Radetzky, șef al Cartierului general al Statului major (Generalquartiermeisterstab), în 1810 Monarhia habsburgică începe să trimită ofițeri la reprezentanțele sale din străinătate, punând astfel bazele sistemului atașajilor militari. Radetzky organizează acest serviciu cu multă iscusință, vădindu-și din plin talentele de diplomat militar. Mai întâi, prezintă înaltelor foruri c.c. rezultatele unei investigații, care pune pe tapet și demonstrează acțiunile rusești și franceze de spionaj în Austria. În acest mod, Radetzky dovedește necesitatea inexorabilă a constituirii propriului sistem de recunoaștere și spionaj. La momentul respectiv, într-adevăr, Franța deține la Viena un general, care, sub acoperirea unei activități diplomatice, conduce efectiv o rețea de agenți francezi.

Drept ripostă, austriei creează corpul de maiștri curieri (Botenmeister-Corps). Treizeci de subofițeri aparținând la varii arme, de pildă batalioanelor de vânători de câmp, se alătură acestui corp de curieri. Militarii dispun de cai proprii și sunt însărcinați cu misiuni fățișe de curierat. În subsidiar, ei au rolul de a efectua spionaj, fapt susținut și prin amănuntul că misiunile sunt îndeplinite parțial în îmbrăcăminte civilă. Dizolvarea corpului de maiștri curieri la 1815, odată cu finele războiului, îl îndârjește pe mareșalul Radetzky, conștient că, după o pauză mai lungă, în caz de război și de urgentă intervenție a corpului, aptitudinile și cunoștințele acestuia se vor pierde și vor trebui reînnoite.

Tentativa constituirii acestui corp de elită de spionaj militar, susținut ulterior de așa-numitul „Evidenz-Bureau”, ca serviciu de informații militare al Statului Major

⁶⁴ Ulrike Tischler, *op. cit.*, p. 264, 277.

⁶⁵ Charles și Barabara Jelavich, *op. cit.*, p. 80; Friedrich Orter, *Die österreichischen Konsuln in Serbien 1836-1842*, teză de doctorat, Viena, 1974.

General, este reluată abia la 1850, 1856, 1866, în condiții de război, fiind sistată imediat după încheierea acestuia⁶⁶.

16. Un agent diplomatic nedorit la Petrovaradin (1811-1812)

„Ambițiosul” general de artilerie Hiller (Ulrike Tischler), în funcția de comandant general al cetății Petrovaradin, duce o politică de sine-stătătoare, care îl irită pe Metternich. Acesta se plânge lui Bellegarde, președintele Consiliului Aulic de Război, că baron Hiller „cere adesea instrucțiuni în chestiuni de importanță minoră, dar omite să le îndeplinească și cu de la sine putere a îndrăznit să facă un pas, prin care Curtea [...] apare într-o lumină total nepotrivită adevăratului interes de stat” (oft bei ungleich minder bedeutenden Anlässen sich hierorts anzufragen pflegt, gerade bei diesem es zu thun verabsäumt und eigenmächtig einen Schritt gewagt hat, bei welchem der hiesige Hof [...] in einem dessen wahren Staats Interesse keineswegs angemessenen Licht erscheint.) Omologul lui Hiller în cetatea de la Semlin este general maior Czervenka.

Baronul Hiller reprezintă cât se poate de fidel concepția dominantă în cercurile militare c.c., conform căreia misiunea Austriei este aceea de a încorpora Serbia.

În contrapondere, Cancelaria de Stat, controlată de Metternich, trimite în mai 1811 în granița militară sârbească un agent diplomatic, în persoana lui Giuliani, amintit mai sus, însărcinat să urmeze noua linie politică habsburgică de *statu-quo*. Giuliani, ale cărui instrucțiuni nu concordă cu viziunea generalului Hiller, devine o țintă a șicanelor acestuia. Nu numai că Hiller nu îi ușurează lui Giuliani munca de obținere de informații pentru Cancelaria de Stat din zona Petrovaradinului, dar, ignorându-l total pe acest agent, baronul împarte ordine și dispoziții, chiar în chestiuni diplomatice, comandantului militar de la Semlin. Hiller împiedică, cu orice preț, contactele directe între Giuliani și Czervenka. Își emite în secret corespondența de serviciu, tot pentru a-l compromite pe Giuliani, astfel că agentul află din gazeta „Wiener Zeitung” ultimele știri despre evoluția politică. La sugestia lui Giuliani, de a încheia o poliție mai atentă și mai bine organizată, pentru a supraveghea cele două treimi din populația graniței militare compusă din ortodocși, Hiller ripostează că „nu are oameni pentru aceasta”. Conflictul Giuliani-Hiller de la Petrovaradin are un corespondent la Semlin, unde generalul comandant Czervenka, pe de o parte, și consilierul aulic c.c. von Ockel scindează locuitorii orașului în două tabere opuse.

Intermezzo-ul lui Giuliani la Petrovaradin este scurt. Deja în vara lui 1812, Hiller cere concediu, iar locțiitorul său, Radivojevich, se dispensează de ajutorul agentului diplomatic, astfel că Giuliani solicită și obține rechemarea sa la Viena⁶⁷.

⁶⁶ Axel Bieling, *Muslimische Soldaten in den Streitkräften der k.u.k. Donaumonarchie zwischen 1878 und 1918*, teză de doctorat, Universitatea din Oradea, Facultatea de Istorie-Geografie, coordonator științific prof. univ. dr. Viorel Faur, Oradea, 2006, manuscris, p. 78.

⁶⁷ Ulrike Tischler, *op. cit.*, p. 286-287.

17. Un pas greșit al consulului c.c. din Travnik și consecințele sale (1811)

Politica Vienei, promovată în Serbia în intervalul 1807-1812, este caracterizată de Ulrike Tischler, prin termenii „temporizare, mediere, intervenție” (Temporisieren, Vermitteln, Intervenieren). Austria intră în negocieri secrete cu sârbii numai pentru a îndepărta pericolul rusesc⁶⁸.

Inițiativele private, chiar animate de cele mai sincere intenții, sunt amendate urgent de centrala de la Viena. Mai sus amintitul consul din Travnik, colonelul Paulich, intenționează cu, de la sine putere, să determine un curs mai dinamic al acțiunii diplomatice, cu scopul de a câștiga pentru Austria garanția medierii între Turcia, pe de o parte, Serbia și Bosnia, pe de altă parte. În fapt, Paulich visează pentru Imperiul habsburgic o poziție la fel de avantajoasă ca aceea a Imperiului țarist în Principatele Române. „Așa ar ajunge Serbia [...] sub părinteasca guvernare a Austriei și, ca urmare, ar evita nenumăratele suferințe și necazuri, din pricina cărora oftează încă amar și a căror alinare, de altfel, îi este indiferentă Rusiei, în pofida interesului ei.” (So würde Serbien [...] unter die väterliche Regierung von Oesterreich gebracht, in der Folge sich alle die endlosen Leiden und Drangsale erspart haben, unter denen es dormalen noch so hart seufzet – und dessen Milderung denen Russen – ihrem Interesse zuwider – übrigens ganz gleichgültig ist.)⁶⁹

Așadar, Paulich îl convinge pe guvernatorul Bassa din Bosnia că întreg poporul sârb din teritoriile amintite nu dorește altceva decât suzeranitatea otomană, cu garanție sau mediere austriacă. Îi propune, deci, lui Bassa de Bosnia să intre în negocieri directe cu Paulich. Cel vizat, și el, în calitate de împuternicit al Porții, este gata să se lanseze în tratative. Mai înainte ca forurile superioare ale celor doi reprezentanți să apuce a-și trimite instrucțiunile, în septembrie 1811, Paulich cade de acord cu Bassa, ca cele trei cetăți de la Belgrad, Šabac și Semendria să treacă, „en depôt”, sub ocupația trupelor austriece! Metternich află despre „succesul” consulului din Travnik prin intermediul internunțului Stürmer de la Constantinopol... Iritat, cancelarul-ministru de Externe c.c. îi scrie lui Paulich că ocuparea cetăților sârbești nu este vizată nici de turci, nici de sârbi, și cu atât mai puțin de austrieci în actualul context politic! În octombrie 1811, internunțul c.c. Stürmer îl informează pe Metternich că și Poarta este la fel de descumpănită de inițiativa lui Bassa, precum este Curtea vieneză de cea a lui Paulich....⁷⁰

Pasul greșit al consulului austriac din Bosnia are repercusiuni asupra politicii habsburgice. Consulatul, ca organ executiv, este adus la ascultare de către forul central, interzicându-i-se orice acțiune autonomă. Iar pentru a menaja de acum înainte susceptibilitatea otomanilor și a nu oferi Porții noi prilejuri de îngrijorare, Austria

⁶⁸ Ulrike Tischler, *op. cit.*, p. 63, 75.

⁶⁹ Semlin, 24 martie 1811, raportul consulului Paulich către Cancelaria de Stat, în Ulrike Tischler, *op. cit.*, p. 277.

⁷⁰ Ulrike Tischler, *op. cit.*, p. 128-129.

trebuie să amâne *sine die* înființarea consulatelor sale în cele două importante cetăți de graniță, Belgrad și Vidin.

18. Concluzii – Proiecte austro-ruse de constituție a Serbiei lui Karađorđe

În ce privește politica de alianțe promovată de Karađorđe cu Rusia, Austria, și Franța, istoricul Émile Haumant extrage morala istoriei: „De la început până la sfârșit, acestor negocieri complicate le lipsește buna-credință, și de o parte și de alta, dar sârbii au cel puțin scuza că se află sub cuțitul turcilor. Anumite promisiuni ale lor, de altfel, au fost sincere și, chiar dacă au avut unele dificultăți cu agenții ruși, ei nu s-au gândit niciodată să înșele Rusia. De aceea, tocmai aceasta le va oferi cea mai crudă decepție pe care unul dintre aliați o poate provoca celuilalt.”⁷¹

Atitudinea Rusiei în cursul primei răscoale sârbe a fost contradictorie, așa cum am văzut. Simpatia prorusească din partea sârbilor este constantă, în pofida oricăror dezamăgiri: refuzul adresat de Czartoryski ambasadei conduse de Matija Nenadović (1804), eșecul primei reprezentanțe diplomatice țariste la Belgrad, prin comportamentul ostil al lui Rodofinikin (1807-1810). Tot Rusia trimite, însă, emisari entuziaști pentru cauza sârbă: Isaev și Paulucci (1807), Zuccato (1810). Înfrângerea răscoalei lui Karađorđe îi află pe sârbi singuri, în confruntarea cu inamicul otoman, iar evenimentele din urmă vor zgudui încrederea sârbească în puterea militară și în voința politică a Imperiului țarist de a-i sprijini. Rusia va rămâne, totuși, cel mai important factor de orientare și o călăuză pe tărâm religios, spiritual și cultural.

Nici Austria nu a arătat mai multă compasiune și corectitudine în relațiile sale cu sârbii lui Karađorđe. Iată ce scrie, din perspectivă sârbă, Branislav Vranešević: „Micul popor sârb se temea întruna de puterea vecinului său de la miazănoapte, și nu în ultimul rând deoarece, în scopul obținerii autonomiei și independenței sale, se sprijinise pe rivalul Austriei în problema orientală – pe Rusia, devenind astfel un obstacol și o piatră de poticnire în calea planurilor austriece. De aceea, asupra Serbiei plutea mereu pericolul ocupării de către Austria. Acesta a fost deosebit de acut în timpul primei răscoale sârbe, în special în anul 1809. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, Austria a urmărit cu neîncredere mișcările de eliberare din Serbia și le-a condamnat prin prisma consecințelor lor nedorite asupra politicii și existenței Austriei. Sub asemenea auspicii, au fost destul de rare relațiile corecte, de bună vecinătate dintre Serbia și Austria. Dimpotrivă, la ordinea zilei se aflau

---

⁷¹ Émile Haumant, *op. cit.*, p. 230: „Du commencement à la fin de ces négociations compliquées la bonne foi manque, de part et d'autre, mais les Serbes ont du moins l'excuse qu'ils sont sous le couteau des Turcs. Certaines de leurs promesses, d'ailleurs, ont été sincères; quelques difficultés qu'ils eussent avec les agents russes, ils n'ont jamais pensé à tromper la Russie. C'est pourtant elle qui va les soumettre à la plus cruelle déception qu'un allié puisse infliger à un autre.”

confruntările și neînțelegerile, prin care raporturile s-au înrăutățit tot mai mult în ajunul anului revoluționar 1848.”⁷²

Un ultim argument, relativ la proiectele constituționale, va arăta cât de apropiate au fost demersurile celor două mari puteri, cât de puternic spiritul concurențial și cât de serioasă competiția austro-rusă pentru câștigarea Serbiei. Atât Rusia, cât și Austria sunt gata să imprime tendințe de modernizare societății sârbești, vădindu-se mai liberale decât la ele acasă, așa cum ne demonstrează proiectele constituționale concepute de cele două mari puteri.

Astfel, ante 1810, Rodofinikin propune țarului un proiect scris pentru o constituție sârbă, dar Alexandru I respinge elaboratul, fără a acorda, per ansamblu, prea multă însemnătate misiunii reprezentantului său în Serbia⁷³. Este posibil ca Rodofinikin, deținătorul unei rețele serioase de spionaj, să se fi inspirat dintr-o idee austriacă ori să fi avut cunoștința de proiecte asemănătoare. Dar fiind o persoană compromisă, nu a avut credit pe lângă țar.

Că astfel de proiecte au existat anterior este dovedit de izvoarele arhivistice. O inițiativă țaristă, de la început de an 1805, curând după izbucnirea răscoalei lui Karadorđe, vizează organizarea Serbiei după modelul Principatelor Române. Un document de la Viena, din 9 martie 1805, știe că „între Curtea de la Petersburg și cea de la Constantinopol s-a deschis o negociere, cu scopul contopirii constituției serviane [sârbe] după exemplul Moldovei și al Valahiei cu aprobarea Curții c.c” (zwischen dem Petersburger und dem Konstantinopolitaner Hofe [ist] eine Unterhandlung eröffnet worden, welche die Umschmelzung der servischen Constitution nach dem Beyspiele der Moldau und Wallachey mit Genehmigung des k.k. Hofes zum Zwecke haben soll).

Un alt document de la Constantinopol, adresat ministrului francez de Externe, Talleyrand, observă la 25 iulie 1805: „Tulburările din Serbia sunt lucrarea politicii rusești. Ea vrea să determine Poarta să facă un principat guvernat de un prinț grec, la fel ca în Muntenia sau în Moldova.” (Les troubles de la Servie ont été l’ouvrage de la politique russe. Elle veut déterminer la Porte à faire une principauté gouvernée par un prince grec, à l’instar de la Valachie ou de la Moldavie.)

Asemănător este alt indiciu din Constantinopol, care e datat un an mai târziu, pe 5 august 1806: „Fără îndoială că *hospodarii* [domnitorii] Valahiei și Moldovei, încă de la început, aproape i-au convins pe miniștrii [otomani] să ridice Serbia la [rangul celui de] al treilea principat grec [fanariot].” (On ne doute pas que les hospodars de Valachie et de Moldavie, qui, dès le principe avaient presque déterminé les ministres à ériger la Servie en 3-ème principauté grecque.)⁷⁴

Dacă astfel de inițiative, mai mult sau mai puțin secrete, au fost promovate îndeobște de ambasadorii ruși de la Constantinopol, căutând a obține acordul sultanului și al marelui vizir, mai bine documentat este conceptul austriac, dat publicității și comentat de cercetătoarea Ulrike Tischler.

⁷² Branislav Vranešević, *Die aussenpolitischen Beziehungen zwischen Serbien und der Habsburgermonarchie*, în *op. cit.*, p. 320.

⁷³ Nikita Bondarev, *op. cit.*

⁷⁴ Documentele sunt redată fragmentar de Ulrike Tischler, *op. cit.*, p. 317-318.

Din aceeași an datează proiectul constituțional, redactat se pare de Metternich ori de colaboratorii, sub influența lui Radetzky, început în toamna lui 1809 și continuat în iarna anului următor. Elaboratul final, datat la Viena pe 7 noiembrie 1810, se intitulează interogativ: „Ce constituție ar fi cea mai potrivită pentru Serbia, sub conducerea Porții și cu referire la Austria, și cea mai avantajoasă, în același timp, pentru ambele guverne, ca și pentru Serbia însăși?” (Welche Verfassung wäre für Serbien unter der Regierung der Pforte in Bezug auf Österreich die angemessenste und für beide Regierungen so wie für Serbien selbst, zugleich auch die vorteilhafteste?)

Este vorba de un concept al unei constituții a provinciei Serbia, ce are la bază modelul de funcționare a Principatelor Române și a graniței militare c.c. Acest concept introduce o relație trilaterală între Austria – provincia Serbia – Turcia, rezervând Serbiei un loc în cadrul uniunii statale otomane, dar sub garanție habsburgică. Autoarea citată oferă o analiză extensivă a conținutului acestei constituții virtuale.

Este interesant de remarcat că Metternich concepe un proiect de constituție pentru Serbia, în condițiile în care, la momentul respectiv, nici chiar Austria nu deține încă o constituție scrisă. Așadar, Austria este mai liberală față de țara vecină decât față de ea însăși⁷⁵.

Proiectele constituționale ale Serbiei vor preocupa marile puteri și în perioada următoare. Comparația cu statutul Principatelor Dunărene Românești, considerat un model de urmat pentru Serbia, va reveni de-a lungul timpului. În raportul ambasadorului Franței din capitala otomană, Andréossy, se afirmă la 2 octombrie 1812: „În întreg Imperiul [otoman], sârbii au în greci aliați naturali. Aceștia uneltesc pentru ca Serbia să fie transformată într-un principat aidoma celor ale Țării Românești și Moldovei” (Les Serviens ont dans tout l’empire des alliés naturels dans les Grecs. Ceux-ci intriguent pour que la Servie soit érigée en principauté à l’instar de celles de la Valachie et de la Moldavie). Sau același, pe 28 octombrie 1812, precizează că în Serbia se preconizează „o formă de guvernare asemănătoare cu aceea a Valahiei și Moldovei: un prinț grec se va afla în fruntea provinciei, iar între el și popor se va forma o clasă de cnezi sau boieri” (une forme de gouvernement semblable à celle de la Valachie et de la Moldavie: un prince grec serait à la tête de la province et il se formerait entre lui et le peuple une classe de knés ou de boyards). Ba chiar în 1820, Cancelaria c.c. de Stat și Consiliul Aulic de Război primesc rapoarte de la Comandamentele militare supreme din granița militară sârbă, despre „dorințele sârbilor de a dobândi o constituție identică” celor din Principatele Române⁷⁶.

Atât chestiunea constituției sârbești, cât și aceea a înființării reprezentanțelor consulare la Belgrad vor fi soluționate abia în deceniul patru al secolului al XIX-lea, o contribuție majoră revenind, din nou, Rusiei și Austriei.

⁷⁵ Ulrike Tischler, *op. cit.*, p. 115, 292-293, 309-317.

⁷⁶ *Ibidem*, p. 318.